

3

**Jaargang 5 Nummer 3
Juni 2004**

In deze editie:

Consumentenprijzen 2003

**Woonvormen in de
Nederlandse Antillen**

**Werkende mannen en vrouwen
in Curaçao**

Economic Indicators 2003

Conjunctuurenquête 2003

Economische ontwikkelingen 2003

**Inkomsten en uitgaven
lands- en eilandsoverheid
Curaçao 2002**

**Armoedeindicators
Nederlandse Antillen**

**Buitenlandse arbeidskrachten en
vraag en aanbod arbeidsmarkt
Curaçao**

CBS

Modus
Statistisch Magazine

Analyse prijsontwikkelingen 2003

Chequita Goedhoop

Inleiding

In dit artikel publiceert het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) de consumenten prijsindexcijfers voor het jaar 2003 voor de eilanden Curaçao, Bonaire en St. Maarten.

In 2003 zijn de prijzen, vergeleken met 2002, op alle drie de eilanden gestegen, en wel Curaçao met 2,1 procent, Bonaire met 0,8 procent en St. Maarten met 1,6 procent.

Deze jaargemiddelden, gemeten over de twaalf maanden van het jaar en vergeleken met de jaargemiddelden uit 2002, worden door het CBS als een goede indicator van de inflatie beschouwd. In de volgende paragrafen zullen per eiland de ontwikkelingen van de inflatie worden beschreven.

Inflatie Curaçao 2003: 2,1 procent

In 2003 zijn de consumentenprijzen in Curaçao met 2,1 procent gestegen vergeleken met het jaar 2002. De inflatie komt daarmee in 2003 duidelijk hoger uit dan in het voorgaand jaar, toen de mutatie 0,4 procent bedroeg.

Ontwikkelingen per sector

Van de negen sectoren waaruit de prijsindex wordt opgebouwd geven zeven sectoren voor het jaar 2003 prijsstijgingen aan, waarbij de grootste prijsstijgingen zijn voorgekomen in de sectoren 'wonen', 'woninginrichting en huisraad' en 'voeding'.

Voor twee sectoren zijn prijsdalingen geregistreerd, te weten 'dranken en rookwaren' en 'vervoer en communicatie'.

Hieronder wordt nader ingegaan op de prijsontwikkelingen in de vijf belangrijkste sectoren.

Wonen

Vergeleken met het jaar 2002 zijn de prijzen in de sector 'wonen' in 2003 gemiddeld met 6,0 procent gestegen. Deze gemiddelde prijsstijging is veroorzaakt door prijsverhogingen voor alle groepen, maar in het bijzonder de energie- en waterprijzen. De gemiddelde tarieven voor water en elektriciteit waren in 2003 belangrijk hoger dan in 2002 ondanks het feit dat er geen tariefsaanpassingen in 2003 zijn

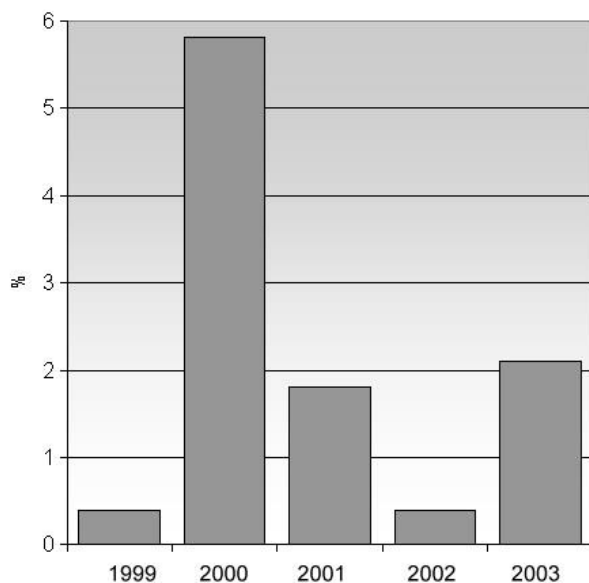
Voor zowel Curaçao, Bonaire als St. Maarten nam de inflatie in 2003 toe.

De prijzen stegen in 2003 het minste in Bonaire. Het verschil wordt grotendeels verklaard doordat de energieprijzen op beide andere eilanden flink stegen, maar in Bonaire niet.

Tabel 1. Consumenten prijsindexcijfers Curaçao, reeks totale bevolking
 Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode van het voorgaand jaar.

Sectoren	Wegings coëfficiënt	1999	2000	2001	2002	2003
		%				
Voeding	1466	2,0	6,3	3,4	3,7	2,2
Dranken en Rookwaren	233	1,4	10,2	2,3	-0,4	-0,6
Kleding en Schoeisel	754	0,7	1,5	-1,1	-1,9	0,3
Wonen	2647	-0,2	8,4	2,9	2,1	6,0
Woninginrichting en Huisraad	879	-1,0	0,6	0,8	-1,2	2,5
Gezondheidszorg	203	1,3	3,8	6,9	1,8	0,7
Vervoer en Communicatie	1991	-0,5	7,8	1,1	-2,9	-1,3
Recreatie en Ontwikkeling	818	0,9	1,0	-0,5	-0,6	0,1
Overig	1009	1,0	5,0	1,2	1,2	0,7
Totaal	10000	0,4	5,8	1,8	0,4	2,1

Prijsontwikkelingen Curaçao, 1999-2003
 Procentuele mutaties t.o.v. het vorige jaar

voorgekomen. De reden daarvoor zijn de aanpassingen van de prijzen in november 2002. Daardoor is het gemiddelde voor 2002 lager dan het gemiddelde voor 2003 gebleven.

Woninginrichting en huisraad

In deze sector zijn de prijzen vergeleken met 2002 gemiddeld met 2,5 procent toegenomen. Prijsstijgingen hebben zich voorgedaan in de groepen ‘huishoudelijke diensten’, ‘stofferij en woningtextiel’ en ‘woninginrichting’. Voor de resterende groepen in deze sector zijn er prijsdalingen opgetreden, waarbij de prijzen van ‘huishoudelijke uitgaven’ het meeste zijn gedaald.

Voeding

Gedurende het geheel jaar door hebben zich prijsstijgingen voorgedaan in de sector voeding. De toename van de gemiddelde jaar prijsindex van 2,2 procent is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de prijsstijgingen in de groepen ‘zuivelproducten’, ‘aardappelen, groenten en fruit’, ‘suiker en chocolade’ en ‘overige voedingsmiddelen’.

Vervoer en communicatie

De gemiddelde prijsdaling van 1,3 procent in de sector is een combinatie van enerzijds prijsstijgingen in de groep ‘onkosten t.b.v. vervoermiddelen’ en anderzijds prijsdalingen voor de groepen ‘vervoermiddelen’, ‘communicatie’ (prijsdalingen van de gesprekskosten via het mobiele telefoonnet) en ‘vervoer’ (vliegtarieven).

Dranken en rookwaren

Gedurende het jaar 2003 zijn de prijzen van ‘dranken en rook-

waren' voortdurend in prijs gedaald. De gemiddelde daling bedraagt 0,6 procent.

Ontwikkelingen 1999-2003

In tabel 1 worden de prijsontwikkelingen tussen 1992 en 2003 weergegeven.

Uit de tabel blijkt dat gedurende de periode van 5 jaren (1999 tot en met 2003) de prijzen in de sectoren 'voeding', 'gezondheidszorg' en 'overig' voortdurend in prijs zijn toegenomen.

Voor de sectoren 'dranken en rookwaren' en 'vervoer en communicatie' zijn de laatste twee jaren (2002 en 2003) prijsdalingen waargenomen.

De hoogste mutatie in het jaargemiddelde van het totaal indexcijfer deed zich voor in 2000 (5,8%), terwijl de laagste mutaties (0,4%) voorkwamen in 1999 en 2002.

Inflatie Bonaire 2003: 0,8 procent

Gemiddeld zijn de prijzen in Bonaire in 2003 met 0,8 procent gestegen vergeleken met het jaar 2002. In 2002 was er, ten opzichte van 2001, geen sprake van inflatie maar van *deflatie*: de prijzen daalden (-0,3 procent).

Ontwikkelingen per sector

Van de negen sectoren waaruit de prijsindex wordt opgebouwd zijn in acht sectoren in 2003 prijsstijgingen opgetreden, waarbij de grootste prijsstijgingen zich hebben voorgedaan in de sectoren 'voeding', 'gezondheidszorg' en 'wonen'. In één sector is een prijsdaling geregistreerd: 'vervoer en communicatie'.

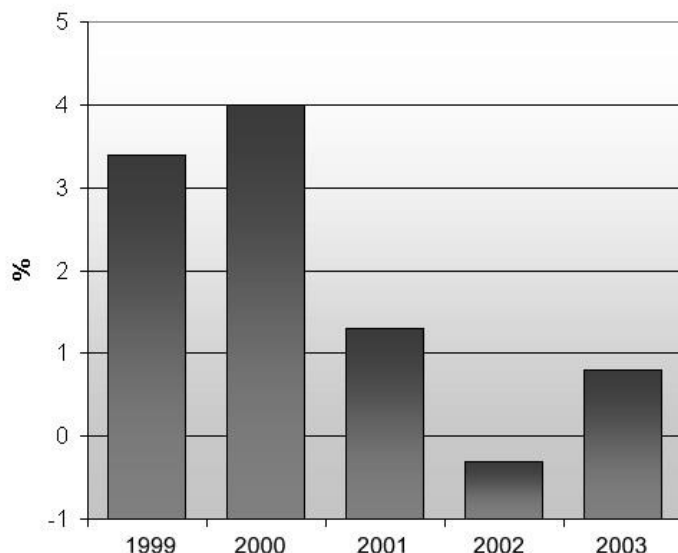
Hieronder wordt nader ingegaan op de prijsontwikkelingen in de vier belangrijkste sectoren.

Tabel 2. Consumenten prijsindexcijfers Bonaire, reeks totale bevolking

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode van het voorgaand jaar.

Omschrijving	Wegings coëfficiënt	1999	2000	2001	2002	2003
Voeding	1819	5,6	4,4	1,4	1,7	2,9
Dranken en Rookwaren	327	3,9	5,9	-1,9	-1,4	0,2
Kleding en Schoeisel	720	1,2	1,6	0,1	0,0	0,0
Wonen	2519	0,4	2,1	1,7	1,4	1,8
Woninginrichting en Huisraad	886	2,0	3,0	-1,2	-2,4	0,8
Gezondheidszorg	157	2,1	1,0	0,5	0,9	2,0
Vervoer en Communicatie	1860	8,2	8,7	3,4	-3,5	-1,3
Recreatie en Ontwikkeling	922	2,1	1,1	-0,1	0,0	0,0
Overig	790	1,2	3,0	1,0	0,4	0,1
Totaal	10000	3,4	4,0	1,3	-0,3	0,8

Prijsontwikkelingen Bonaire
Procentuele mutaties t.o.v. het vorige jaar

Voeding

Het jaargemiddelde van de prijsindex voor de sector 'voeding' is in 2003 het meest gestegen, namelijk met 2,9 procent. De oorzaak van deze prijsstijging is een combinatie van enerzijds stijgingen in de indices voor de groepen 'vlees en vis', 'zuivelproducten' en 'aardappelen, groenten en fruit' en anderzijds dalingen in de indices voor de groepen 'suiker en chocolade' en 'spijsvetten'.

Gezondheidszorg

Voor de sector 'gezondheidszorg' komt de gemiddelde toename uit op 2,0 procent in 2003 (in 2002: 0,9 procent). Vooral geneesmiddelen en orthopedische artikelen zijn duurder geworden.

Wonen

In deze sector hebben zich prijsstijgingen voorgedaan binnen alle groepen waar de sector uit bestaat voor, welke ertoe heeft geleid dat de prijsindex voor de sector 'wonen' als geheel met 1,8 procent is toegenomen.

Vervoer en communicatie

Het prijsindexcijfer voor de sector 'vervoer en communicatie' is in 2003 met 1,3 procent gedaald. Binnen deze sector zijn er prijsmutaties opgetreden die elkaar deels compenseren. Zo zijn de prijzen van de groepen 'vervoermiddelen' en 'vervoer' (vliegtarieven) gedaald. Anderzijds zijn de prijzen in de groepen 'onkosten ten behoeve van vervoersmiddelen' en 'communicatie' toegenomen.

Ontwikkelingen 1999-2003

In tabel 2 worden de prijsontwikkelingen tussen 1992 en 2003 weergegeven.

Uit de tabel blijkt dat gedurende de periode van 5 jaren de indices voor de sectoren 'voeding', 'wonen', 'gezondheidszorg' en 'overig' elk jaar zijn toegenomen.

In de sector 'vervoer en communicatie' is er de laatste twee jaren (2002 en 2003) sprake van prijsdalingen, terwijl er in het begin sterke prijsverhogingen waren.

Voor twee sectoren, namelijk 'kleding en schoeisel' en 'recreatie en ontwikkeling' zijn de prijzen in 2002 en 2003 ongewijzigd gebleven.

Voor de totaalindex heeft het een en ander tot gevolg dat de aanvankelijk vrij hoge prijsmutaties in latere jaren op een duidelijk lager niveau zijn komen te liggen, met als laagtepunt de deflatie in 2002. De volgende grafiek toont deze ontwikkeling.

Inflatie St. Maarten 2003: 1,6 procent

Gemiddeld zijn de prijzen in St. Maarten in 2003 met 1,6 procent gestegen in vergelijking met 2002. De inflatie komt daarmee in 2003 hoger uit dan in 2002, toen een waarde van 0,5 procent werd bereikt.

Ontwikkelingen per sector

Van de negen sectoren waaruit de prijsindex wordt opgebouwd hebben zich in acht sectoren in het jaar 2003 prijsstijgingen voorgedaan, waarbij de grootste prijsstijgingen zijn voorgekomen in

de sectoren 'wonen', 'voeding', 'woninginrichting en huisraad' en 'overig'. De belangrijkste oorzaken voor de prijsstijging in de sector 'wonen' zijn de gestegen prijzen voor water- en energieverbruik. Voor één sector is een prijsdaling geregistreerd: 'kleding en schoeisel'.

Hieronder wordt nader ingegaan op de prijsontwikkelingen in de drie belangrijkste sectoren.

Wonen

De grootste prijsstijging heeft zich in 2003 voorgedaan in de sector 'wonen'. De index is gemiddeld met 3,9 procent toegenomen. Dit is toe te schrijven aan de prijsontwikkelingen die zich binnen alle groepen in deze sector hebben voorgedaan.

Voeding

De prijzen in de sector 'voeding' zijn gemiddeld met 1,1 procent toegenomen. 'Aardappelen, groenten en fruit', 'spijsvetten' en 'suiker en chocolade' zijn binnen deze sector het meeste in prijs toegenomen, terwijl daarentegen 'vlees en vis' en 'graanproducten' in prijs zijn gedaald.

Woninginrichting en huisraad

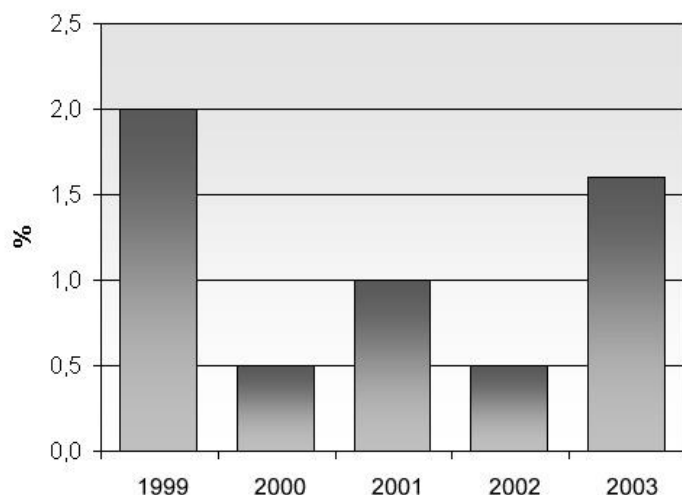
In 2003 zijn zowel de prijzen van de 'huishoudelijke diensten' alsmede die van de 'huishoudelijke artikelen' gestegen. Daarnaast zijn de prijsindices van 'stoffering en woningtextiel', 'huishoudelijke uitgaven' en 'meubilair en verlichting' gedaald.

Dit alles heeft ertoe geleid dat het indexcijfer voor de sector 'woninginrichting en huisraad' als geheel met 0,9 procent is gestegen.

Tabel 3. Consumenten prijsindexcijfers St.Maarten, reeks totale bevolking
Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode van het voorgaand jaar.

Omschrijving	Wegings coëfficiënt	1999	2000	2001	2002	2003
Voeding	1377	0,3	-0,6	2,1	4,2	1,1
Dranken en Rookwaren	243	1,1	0,7	-0,4	2,1	0,1
Kleding en Schoeisel	689	0,4	0,0	0,1	-0,5	-0,1
Wonen	3053	1,8	4,2	1,1	0,6	3,9
Woninginrichting en Huisraad	720	0,6	0,7	1,4	0,6	0,9
Gezondheidszorg	235	3,7	0,9	0,2	-0,1	0,5
Vervoer en Communicatie	2064	5,0	-3,8	0,5	-2,6	0,5
Recreatie en Ontwikkeling	894	0,4	0,1	1,3	1,4	0,3
Overig	725	1,5	1,3	0,7	1,9	0,8
Totaal	10000	2,0	0,6	1,0	0,5	1,6

Prijsontwikkelingen St. Maarten
Procentuele mutaties t.o.v. het vorige jaar

Ontwikkelingen 1999-2003

In tabel 3 worden de prijsontwikkelingen tussen 1999 en 2003 weergegeven.

Uit de tabel blijkt dat gedurende de periode van vijf jaar de prijzen voor de sectoren 'wonen', 'woninginrichting en huisraad', 'recreatie en ontwikkeling' en 'overig' voortdurend zijn toegenomen.

De prijsindex voor de sector 'kleding en schoeisel' toont de laatste twee jaren (2002 en 2003) prijsdalingen. In de sector 'vervoer en communicatie' zijn afwisselend prijsstijgingen en -dalingen opgetreden.

Voor alle jaren bleef het stijgingspercentage van de totaalindex beperkt. In 2002 is er sprake van een minimale stijging van 0,5 procent, en in 1999 van een maximale stijging van 2,0 procent.

Tabel 4. Prijsmutaties in twee belangrijke consumptiegroepen, Curaçao						
Mutaties in de jaargemiddelden ten opzichte van het voorgaande jaar						
Omschrijving	Wegingscoëfficiënt	1999	2000	2001	2002	2003
		%				
Voeding en Dranken	1658	1,8	6,8	3,2	3,2	1,8
Energie- en waterverbruik	622	-7,4	31,6	7,1	3,9	15,9

Tabel 5. Prijsmutaties in twee belangrijke consumptiegroepen, Bonaire						
Mutaties in de jaargemiddelden ten opzichte van het voorgaande jaar						
Omschrijving	Wegingscoëfficiënt	1999	2000	2001	2002	2003
		%				
Voeding en Dranken	1658	5,3	4,5	0,9	1,2	2,5
Energie- en waterverbruik	622	-4,3	2,1	0,6	-0,8	0,4

Tabel 6. Prijsmutaties in twee belangrijke consumptiegroepen, St. Maarten						
Mutaties in de jaargemiddelden ten opzichte van het voorgaande jaar						
Omschrijving	Wegingscoëfficiënt	1999	2000	2001	2002	2003
		%				
Voeding en Dranken	1658	0,4	-0,4	1,3	4,3	0,9
Energie- en waterverbruik	622	-0,5	14,8	-2,4	-7,1	9,7

Focus op 'voeding en dranken' en op 'energie- en waterverbruik'.

In de onderstaande tabellen worden de prijsontwikkelingen die zich in de jaren 1999 tot en met 2003 hebben afgespeeld in twee belangrijke consumptiegroepen gepresenteerd. Het gaat om 'voeding en dranken' en om 'water- en energieverbruik'. De keuze van deze twee groepen is gedaan omdat beiden een belangrijk aandeel in de totale consumptie van huishoudens hebben. De groep 'dranken' is uit de sector 'dranken en rookwaren' gelicht, en de groepen 'energie- en waterverbruik' uit de sector 'wonen'.

Curaçao

Voeding en Dranken

Zoals uit de tabel blijkt zijn in deze periode van vijf jaar de prijzen voor deze sector elk jaar gestegen, met de grootste prijsstijging in 2000 (6,8%) en de kleinste prijsstijgingen in 1999 en 2003 (beiden 1,8%). Over de gehele periode gemeten komt de stijging uit op bijna 18 procent.

Energie – en Waterverbruik

Met uitzondering van een prijsdaling in 1999 (-7,4%) zijn de prijzen in de periode onder beschouwing gestegen, met als piek het jaar 2000 (31,6%). Over de gehele periode gemeten komt de toename uit op 57 procent.

Daarmee geldt voor beide groepen dat de mutaties veel groter waren dan geldt voor het totaal-prijsindexcijfer (bijna 11% voor de periode als geheel).

Bonaire

Voeding en Dranken

Over de afgelopen vijf jaar bezien blijken de prijsmutaties in de sector 'voeding en dranken' aanvankelijk op een hoger niveau te hebben gelegen dan in de jaren daarna. Over de totale periode gemeten komt het stijgingspercentage uit op ruim 15 procent.

Energie – en waterverbruik

Zowel in 1999 als in 2002 daalden de prijzen van energie en water in Bonaire. In de overige jaren zijn de mutaties wel positief maar gematigd te noemen. Over de gehele periode 1999-2003 gemeten zijn de prijzen met 2,1 procent gedaald.

Vergeleken met de mutatie van het totaalindexcijfer over de gehele periode (9,5%) blijkt de prijsmutatie van de groep voeding en dranken daar duidelijk bovenuit te steken en die van het energie- en waterverbruik daar ver onder te blijven.

St. Maarten

Voeding en Dranken

In de periode onder beschouwing zijn de prijsmutaties met uitzondering van het jaar 2002 beperkt gebleven. In 2000 was er zelfs sprake van een prijsdaling. Over de gehele periode gemeten zijn de prijzen voor deze groep met minder dan 7 procent toegenomen, iets meer dan een procentpunt meer dan geldt voor de totaalindex, die in deze periode met 5,8 procent is toegenomen.

Energie – en Waterverbruik

De prijzen voor het energie- en waterverbruik zijn in drie van de vijf jaren gedaald, het meeste in 2002. Voor de jaren dat de prijzen wel stegen is dat echter met forse mutaties gebeurd, en dan vooral in 2000. Voor de periode als geheel komt de mutatie uit op minder dan 14 procent, meer dan twee maal zo veel dan de mutatie van de totaalindex.

Typen woonverblijven in de Nederlandse Antillen

Sean de Boer

De typen en kenmerken van woonverblijven verschillen tussen de Bovenwindse en Benedenwindse eilanden.

Op de Bovenwindse eilanden komen relatief meer appartementen voor, zijn de woonverblijven kleiner en wordt meer verdiepingswoningen gebouwd.

Op de Benedenwindse eilanden wordt de woning vaker in steen gebouwd met eternieten daken. Hout en zinkplaten zijn op de Bovenwinden de meest gebruikte bouwmaterialen voor muren en daken

Inleiding

Dit artikel gaat in op de verschillende typen woonverblijven en hun kenmerken die op de eilanden van de Nederlandse Antillen voorkomen. Er wordt getracht een analyse tussen de eilanden te doen.

Voor de analyse wordt uitgegaan van het begrip woonverblijf. Een woonverblijf wordt gedefinieerd als een bouwsel, een verzameling bouwsels, of een gedeelte van een bouwsel, bestaande uit welk materiaalsoort dan ook, dat is ontworpen of door verbouw geschikt is gemaakt voor bewoning door één huishouden.

Woonverblijven voorraad

De woonverblijvenvoorraad in de Nederlandse Antillen telt 69 646 particuliere woonverblijven. Bijna tweeënzeventig procent (71.8%) hiervan staat in Curaçao, gevolgd door iets meer dan achttien procent (18.5%) in Sint Maarten. Op de overige eilanden staat iets minder dan drie procent (2.6%) van het totaal (zie tabel 1).

Uit tabel 1 blijkt voorts dat voor wat betreft de leegstaand de eilanden Bonaire, Saba en Sint Eustatius relatief de lijst aanvoeren. Het leegstandpercentage in Bonaire bedraagt namelijk 21,5, in Sint Eustatius 16,4 en in Saba 21,3, terwijl het percentage in Curaçao en Sint Maarten respectievelijk 11,7 en 8,0 bedraagt.

Woonverblijven naar aard en omvang

Tabel 2 gaat in op de aard van de woonverblijven in de Nederlandse Antillen.

Relatief bekeken staan er op de Benedenwindse eilanden, volgens tabel 2, overwegend vrijstaande woonhuizen. Op de Bovenwindse eilanden, daarentegen, komen naast de vrijstaande woonhuizen ook relatief veel appartementen en twee onder één kap woningen voor.

Type woonverblijf	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
Vrijstaand woonhuis	49.357	3.384	39.27	5.584	694	425
Aparte kamer(s) in een woonhuis	1.015	54	245	685	25	6
Appartement op erf van woonhuis	2.291	73	1.054	1.082	44	38
Appartement in complex	4.66	73	1.103	3.335	103	46
Twee onder één kap woningen	2.319	71	1.223	969	22	34
Studentenhuus	27	-	6	2	7	12
Woonverblijf in pension of hotel	34	3	26	3	1	1
Leegstaand nieuw gebouwd	1.151	108	868	124	27	24
Leegstaand, vakantiehuis	1.415	342	813	201	27	32
Leegstaand, bewoond geweest	5.679	592	4.166	695	128	98
In aanbouw	1.354	146	1.028	140	33	7
NR	344	43	217	78	5	1
Totaal	69.646	4.889	50.019	12.898	1.116	724

Bron: Census 2001

Type woonverblijf	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
			%			
Vrijstaand woonhuis	82,3	92,0	91,1	47,6	77,0	75,5
Aparte kamer(s) in een woonhuis	1,7	1,5	0,6	5,8	2,8	1,1
Appartement op het erf van een woonhuis	3,8	2,0	2,4	9,2	4,9	6,7
Appartement in appartementen complex	7,8	2,0	2,6	28,5	11,4	8,2
2 of meer woningen onder één kap	3,9	1,9	2,8	8,3	2,4	6,0
Anders	0,5	0,6	0,5	0,5	1,5	2,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Census 2001

Woonverblijf met:	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
			%			
Woonhuis alleen	94,7	92,2	95,4	94,2	82,7	95,0
Een andere activiteit	5,3	7,8	4,6	5,8	17,3	5,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Census 2001

Beschikbare woonoppervlakte	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
			%			
< 60 m ²	19,6	14,4	14,4	39,4	29,8	30,9
60- 89 m ²	23,2	27,6	23,6	20,4	22,4	28,0
90-119 m ²	19,6	22,4	20,9	14,0	15,0	18,0
120-149 m ²	13,5	14,6	15,1	7,7	10,4	9,3
150-179 m ²	7,9	8,3	8,7	4,8	7,9	4,6
180-209 m ²	6,1	5,5	6,8	3,9	4,8	2,0
210-279 m ²	5,1	3,7	5,6	3,5	5,0	2,8
280-299 m ²	1,5	0,8	1,4	1,8	1,7	0,9
300 m ² of meer	3,5	2,6	3,4	4,5	3,0	3,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Census 2001

De woonverblijven op de Benedenwindse eilanden worden (zie verder tabel 3), in tegenstelling tot de woonverblijven op de Bovenwindse eilanden, in mindere mate gecombineerd met andere activiteiten. Bij activiteiten moet vooral gedacht worden aan activiteiten die niet overeenkomen met de oorspronkelijke bewoningsdoeleinden (bijvoorbeeld kantoor, winkel, warenhuis e.d.).

Voor wat betreft de omvang van de woonverblijven laat tabel 4a zien dat de woonverblijven met een bewoningsoppervlakte tot 60 m² vooral op de Bovenwindse eilanden te vinden zijn. De grotere woonverblijven, daarentegen, staan over het algemeen op de Benedenwindse eilanden.

Uitzondering op de regel vormen de woonverblijven met een bewoningsoppervlakte van 280 m² of meer. Deze woonverblijven staan met name op de Bovenwindse eilanden Sint Maarten en Saba.

Uit tabel 4b blijkt tenslotte dat de woonverblijven op de Benedenwindse eilanden over het algemeen zonder verdieping worden gebouwd, terwijl de woonverblijven op de Bovenwindse eilanden vaker met meerdere verdiepingen worden gebouwd.

Woonverblijven en basisvoorzieningen

Een woonverblijf wordt internationaal geschikt geacht indien deze minstens over basisvoorzieningen, zoals de toevoer van schoon stromend water en toiletten beschikt met geschikte afvoersystemen.

Tabel 5 en 6 geven een inzicht in de relatieve verdeling naar waterdistributie systemen en de wijze waarop de aanwezige toiletten doorspoelmogelijkheden hebben.

Ook uit bovenstaande tabel kan duidelijk een verschil tussen de eilanden van de Nederlandse Antillen worden waargenomen. Op de eilanden die groter zijn qua oppervlakte worden de woonverblijven met name aangesloten op een waterdistributienet, terwijl op de kleinere eilanden de woonverblijven het vaker moeten doen met opgeslagen regenwater in regenbakken en/of waterputten.

Het valt voorts uit de tabel op te maken dat, op Curaçao na, op alle overige eilanden van de Nederlandse Antillen de woonverblijven met name gebouwd worden met zinkputten (zie verder tabel 6). In Curaçao komt volgens de tabel meer dan elders voor dat de woonverblijven aangesloten worden op rioleringsystemen.

Constructieaard van woonverblijven

Uit analyse blijkt dat op de Benedenwindse eilanden ook de dak- en muurconstructie anders is dan op de Bovenwindse eilanden. De woonverblijven op deze eilanden groeien verschillen wel degelijk in bouwstijl. De volgende tabellen illustreren dat.

In Bonaire en Curaçao komen vooral woonverblijven voor die een dakconstructie hebben van eterniet (zie tabel 7a). Op de Bovenwindse eilanden, daarentegen, hebben de woonverblijven over het algemeen een dakconstructie van zinkplaten of beton.

De woonverblijven in Bonaire en Curaçao worden vooral van cement- of betonnen blokken opgetrokken (zie tabel 7b). In Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba worden de woonverblijven meer dan elders in de Nederlandse Antillen ook van hout gemaakt.

Tabel 4b. Woonverblijven naar aantal verdiepingen, relatieve verdeling

Verdiepingen	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
			%			
1	92,1	96,1	94,0	83,8	90,6	91,4
2	7,5	3,8	5,7	14,9	9,1	8,4
3+	0,5	0,1	0,3	1,3	0,3	0,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Census 2001

Tabel 5. Wijze van waterdistributie, relatieve verdeling

Waterdistributie via:	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
				%		
Waterleiding (1)	94,1	98,0	98,3	89,4	0,6	0,2
Regenbak / waterput (2)	2,9	0,3	0,1	2,4	94,5	97,7
Combinatie van (1) en (2)	1,7	0,5	0,8	5,3	-	0,2
Anders	1,3	1,2	0,8	2,9	4,9	1,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Census 2001

Tabel 6. Wijze van afvoer van het toilet, relatieve verdeling.

Wijze van afvoer	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
				%		
Zinkput (1)	78,6	98,5	75,2	83,0	96,7	98,3
Riolering systeem (2)	19,5	0,4	23,3	13,8	0,2	0,5
Combinatie van (1) en (2)	0,6	0,1	0,6	0,9	0,1	0,2
Anders	0,6	0,9	0,4	0,8	2,5	0,5
Geen toilet	0,7	0,1	0,5	1,5	0,5	0,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Census 2001

Tabel 7a. Woonverblijven naar dakconstructie, relatieve verdeling

Dakconstructie	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
				%		
Eterniet	54,1	57,9	70,1	0,9	1,0	-
Zink platen	28,2	30,1	16,4	67,2	60,7	64,2
Aluminium platen	4,9	3,3	5,7	2,0	8,9	8,9
Dakpannen	4,4	5,5	5,2	1,5	0,2	0,2
Beton	6,1	1,0	0,8	25,5	23,1	17,3
Shingles	1,0	1,1	1,0	0,9	2,9	2,0
Rubberoid (asfalt)	0,3	0,2	0,3	0,2	-	-
Slate shingles	0,1	0,2	0,1	0,2	0,4	2,0
Ander materiaal	0,8	0,7	0,5	1,7	2,7	5,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Census 2001

Woonverblijven naar eigendomsrecht

In Saba en Sint Eustatius worden eigendomswoonverblijven het vaakst gebouwd op eigendomsgronden. Voor Curaçao en Bonaire gebeurt dit vaker op erfpachtgronden. (zie tabel 8).

Dit verschijnsel is niet vreemd indien de feiten in ogenschouw worden genomen; de meeste percelen op de Benedenwindse eilanden zijn in handen van de overheid, terwijl dit minder het geval is op de Bovenwindse eilanden.

Uit tabel 8 blijkt voorts dat men op de Bovenwindse eilanden, en dan vooral in St. Maarten en St. Eustatius, relatief gezien vaker een woonverblijf huurt dan dat men feitelijk zelf bouwt. Het aantal gehuurde woonverblijven op de Bovenwindse eilanden komt namelijk boven de vijftig procent uit.

In Saba, Sint Maarten en Sint Eustatius huurt men vooral van een particulier en in mindere mate van een stichting, terwijl op de Benedenwindse eilanden de verdeling meer naar een evenwicht tussen particulier en stichting tendeert.

Uit de tabel valt tenslotte op dat de sociale woningbouw vooral in Bonaire, Curaçao en Sint Eustatius op grote schaal plaats heeft gevonden. Het aandeel woonverblijven dat van een stichting wordt gehuurd overtreft namelijk het gemiddelde van de Antillen. Het is alom bekend dat onder stichting vooral de sociale woningbouwverenigingen zijn gehuisvest.

Kwaliteit en bouwperiode van woonverblijven

De kwaliteit van een woonverblijf wordt bepaald door de mate van geschiktheid. Het CBS maakt onderscheid in geschikt, ongeschikt en zeer ongeschikt.

Een woning wordt geschikt geacht indien deze geen gebreken vertoont of gebreken heeft die met normale, dagelijkse onderhoud gerepareerd kunnen worden.

Een woonverblijf, daarentegen, wordt ongeschikt bevonden indien meer reparaties nodig zijn dan het normale, dagelijkse onderhoud. Het woonverblijf heeft één of meerdere defecten die gerepareerd dienen te worden alvorens deze weer geschikt wordt bevonden om in te wonen. Het woonverblijf is aan het vervallen.

Een woonverblijf is zeer ongeschikt indien de huidige staat van bewoning een bedreiging vormt voor de gezondheid, veiligheid en welzijn van de bewoners. Het woonverblijf is in dit geval in verval geraakt.

Voor de analyse worden de categorieën ‘ongeschikt’ en ‘zeer ongeschikt’ samengevoegd tot één categorie ‘niet geschikt’.

Kwalitatief zijn de woonverblijven in met name Bonaire, Curaçao en Saba geschikt voor bewoning (zie tabel 9). Dit kan niet worden gezegd voor het gemiddelde in Sint Maarten en Sint Eustatius. De laatst genoemde eilanden kennen relatief veel woonverblijven die niet geschikt genoeg worden geacht voor bewoningsdoeleinden. Het aandeel niet geschikte woonverblijven ligt gemiddeld aldus ruim boven het gemiddelde van de Nederlandse Antillen (zie tabel 9).

De ouderdom van een woning wordt in deze analyse arbitrair vastgelegd. Alles wat vóór 1980 is gebouwd wordt als ‘oud’ beschouwd terwijl alles wat na 1980 is gebouwd als relatief ‘jong’ wordt bestempeld.

Tabel 7b. Woonverblijven naar muurconstructie, relatieve verdeling

Muurconstructie	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
				%		
Steen, beton, cement blokken (1)	85,9	94,5	89,1	72,2	84,0	68,7
Hout (2)	9,8	3,2	6,7	22,6	11,8	22,2
Combinatie van (1) en (2)	3,4	1,4	3,3	4,2	3,5	8,7
Eterniet	0,2	0,1	0,3	0,2	-	-
Zink lagen	0,1	0,1	0,1	0,2	-	-
Ander materiaal	0,5	0,7	0,5	0,5	0,8	0,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Census 2001

Tabel 8. Woonverblijven naar eigendomsrecht, relatieve verdeling

Eigendomsrecht	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
				%		
Eigendom, op eigen grond	23,2	15,6	24,5	19,4	30,3	46,4
Eigendom, op erfpachtgrond	24,4	36,7	27,4	11,3	12,8	3,6
Eigendom, op huurgrond	13,0	6,9	16,4	3,4	1,1	0,5
In bruikleen	2,2	2,1	2,5	1,2	4,4	1,6
Gehuurd van een stichting	9,9	13,0	10,7	5,9	10,6	3,4
Particulier huur, gemeubileerd	4,9	6,0	3,7	7,0	13,3	33,6
Particulier huur, ongemeubileerd	21,1	18,7	13,6	49,8	25,1	8,2
Anders	1,2	0,8	1,1	1,9	2,4	2,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Census 2001

Tabel 9. Kwaliteit van woonverblijven, relatieve verdeling

Kwaliteit van woonverblijf	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
				%		
Geschikt	93,0	95,9	94,6	86,2	89,3	94,8
Niet geschikt	7	4,1	5,4	13,8	10,8	5,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Census 2001

Tabel 10. Bouwperiode van woonverblijven, relatieve verdeling.

Bouwperiode	Totaal	Bonaire	Curaçao	Sint Maarten	Sint Eustatius	Saba
				%		
Vóór '80	22,8	22,0	27,6	4,3	18,9	25,5
'70 - '79	11,1	9,1	12,9	4,9	12,1	9,6
'80 - '89	29,6	24,5	30,3	28,9	30,5	25,1
'90 - '99	23,9	26,3	19,7	39,4	24,7	22,9
'00 - '01	12,5	16,0	9,5	22,6	13,9	16,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Census 2001

Uitgaande van deze aanpak komen in Curaçao en Saba over het algemeen relatief meer oude woonverblijven dan elders in de Nederlandse Antillen voor. De meeste woonverblijven zijn vóór de jaren negentig gebouwd. Daarentegen kennen de meeste woonverblijven op de overige eilanden een jongere bouwjaar (vanaf 1980 tot heden).

Het eiland Saba kent ook relatief veel woonverblijven die als zeer oud kunnen worden beschouwd. Ruim een kwart van het aantal bewoonde woonverblijven is namelijk vóór het jaar 1970 gebouwd.

De nieuwste woonverblijven staan procentueel gezien met name in Sint Maarten. Tussen 1990 en het jaar 2001 is er relatief veel gebouwd. Het gaat om meer dan de helft van het aantal bewoonde woonverblijven. Dit is ook niet wonderbaarlijk gezien het feit dat na orkaan Luis in 1995 een aantal woningbouwprojecten zoals o.a. het project Bèlvedere zijn gerealiseerd.

Samenvatting

In Bonaire, Saba en Sint Eustatius staan er relatief meer woonverblijven leeg dan elders in de Nederlandse Antillen.

Op de Benedenwindse eilanden komen meer vrijstaande woonhuizen voor. Op de Bovenwindse eilanden, daarentegen, staan naast de vrijstaande woonhuizen ook relatief meer appartementen en twee onder één kap woonverblijven.

De woonverblijven op de Bovenwindse eilanden zijn enerzijds betrekkelijk klein qua bewoningsoppervlakte in vergelijking met de woonverblijven op de Benedenwindse eilanden. Anderzijds bouwt men op de Bovenwindse eilanden graag met verdiepingen terwijl men op de Benedenwindse eilanden meestal gelijkvloers bouwt.

Op de Bovenwindse eilanden worden de woonverblijven ook vaker dan de woonverblijven op de Benedenwindse eilanden gecombineerd met een andere functie dan wonen.

De woonverblijven op de Bovenwindse eilanden worden vaker dan elders in de Nederlandse Antillen met houten muren en zinkplaten voor het dak opgetrokken. Daar waar het dak van beton is moet men vooral denken aan appartementen in wooncomplexen. De woonverblijven op de Benedenwindse eilanden hebben met name muren van cementblokken en daken van eterniet.

Eigendomswoningen worden op de Bovenwinden relatief het vaakst gebouwd op eigen grond, op de Benedenwoningen relatief vaker op erfpachtgrond.

Huurwoningen komen het vaakst voor op de Bovenwinden, en dan vooral in St. Maarten.

In Curaçao en Saba komen relatief meer oude woonverblijven voor dan elders in de Nederlandse Antillen.

Werkende mannen en vrouwen in Curaçao, 1992 – 2001

Opleiding, beroep en inkomen

Mike Jacobs

Inleiding

In 2001 bestaat het aantal werkenden voor 48 procent uit vrouwen en 52 procent uit mannen. De samenstelling qua geslacht van het aantal werkenden is in 1992 duidelijk anders: 40 procent vrouw en 60 procent man. Het aantal werkende vrouwen blijkt zowel verhoudingsgewijs als absoluut te zijn toegenomen. In dit artikel wordt de positie van werkende vrouwen en mannen op een aantal kenmerken vergeleken: opleiding, beroepsgroep en inkomen. In het bijzonder wordt de positie van hoger opgeleide werkenden belicht. Ook wordt nagegaan in hoeverre de positie van werkende vrouwen en mannen tussen 1992 en 2001 is veranderd.

Werkenden

In de periode 1992 – 2001 is het aantal werkenden van 51 640 naar 47 686 personen gedaald. Dit is een afname van 3 954 personen of 7,7 procent ten opzichte van 1992.

Deze afname is het netto resultaat van een toename van het aantal werkende vrouwen met 1 119 personen (5%) en een afname van het aantal werkende mannen met 5 073 personen (17%).

Opleiding

Tabel 1 geeft informatie over het opleidingsniveau of de mate van geschooldheid van de werkende bevolking naar geslacht in de censusjaren 1992 en 2001.

Het opleidingsniveau van alle werkenden in Curaçao is in de periode 1992 – 2001 duidelijk verbeterd. Was het aandeel van zeer laag (lagere school) en laag geschoolden (Lbo/Mavo) van de werkende bevolking in 1992 tezamen 72,3 procent, in 2001 is dit afgenomen tot 61 procent. Aan de andere kant is een toename te zien van het aandeel middelbaar geschoolden (Havo, Vwo, Mbo) en hoog geschoolden (Hbo, Wo) van 27,8 procent naar 38,9 procent. Zowel werkende mannen als werkende vrouwen zijn qua opleiding er op vooruit gegaan. Bij de werkende mannen nam het aandeel middelbaar geschoolden toe van 15,8 procent (1992) naar 21,4 procent (2001); bij de werkende vrouwen was dit respectievelijk 15,8 procent (1992) en 24 procent (2001). Het aandeel hooggeschoolde mannen nam toe van 12,8 procent (1992) naar 17,7 procent; bij de vrouwen nam het aandeel hooggeschoolden toe van 10,8

De censusuitkomsten laten geen grote verschillen zien in de opleidingskarakteristieken van werkende mannen en vrouwen.

Er zijn wel grotere verschillen in beroepsuitoefening. Vrouwelijke werkenden zijn meer geconcentreerd in een beperkt aantal beroepsgroepen.

De inkomensverschillen tussen werkende mannen en vrouwen zijn groot. De verschillen worden niet verklaard door opleidingsniveau of beroep.

procent (1992) naar 14,9 procent (2001).

Opleidingsniveau	1992			2001		
	vrouw	man	totaal	vrouw	man	totaal
	%					
zeer laag (lagere school)	16,2	19,0	17,8	10,5	11,7	11,1
laag (Lbo/Mavo)	57,2	52,4	54,5	50,6	49,2	49,9
middelbaar (Havo/Vwo/Mbo)	15,8	15,8	15,8	24,0	21,4	22,6
hoog (Hbo/Wo)	10,8	12,8	12,0	14,9	17,7	16,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>(exclusief opleiding=onbekend)</i>	<i>(21.725)</i>	<i>(29.186)</i>	<i>(50.911)</i>	<i>(22.284)</i>	<i>(23.755)</i>	<i>(46.039)</i>

Bron: CBS, Census 1992 en 2001

Beroepsgroepen	vrouw		man	
	2001	1992	2001	1992
	%			
Hoge Overheidsfunctionarissen, Volksvertegenwoordigers etc.	0,2	0,2	0,6	0,7
Managers, Directeuren, Eigenaars	6,6	3,8	14,7	9,3
Fysici, Ingenieurs, Architecten, Automatiseringsdeskundigen	0,4	0,3	2,4	2,2
Gezondheidsdeskundigen	0,7	1,4	1,0	1,2
Onderwijzers/Leerkrachten	6,7	6,6	2,6	2,3
Accountants, Advocaten, Sociale Wetenschappers	2,5	2,2	3,0	2,5
Assistenten van Technische Wetenschappers	1,0	1,3	3,9	4,6
Medische Assistenten, Verpleegkundigen	5,3	3,4	1,0	0,7
Assistent Leerkrachten	0,1	0,0	0,1	0,1
Ambtenaren, Makelaars, Administrateurs, Politie Inspecteurs	7,0	6,0	5,7	5,8
Voormannen en Supervisors	2,7	1,4	4,9	4,2
Kantoorklerken	19,0	20,1	5,5	6,5
Service Klerken: Cassieres, Receptionisten, Balie-personeel etc.	7,9	8,5	1,2	1,7
Dienstverleners: Kappers, Koks, Serveerders, Verzorgers etc.	10,4	10,0	9,7	7,6
Verkopers, Winkelpersoneel	9,1	11,8	2,4	2,4
Landbouwers, Vissers, Veefokkers	0,2	0,4	1,1	1,3
Bouwvaklieden	0,1	0,1	8,5	10,9
Machine en Electronische Monteurs	0,1	0,1	9,5	11,4
Handwerklieven, Drukkers	0,3	0,4	0,9	1,1
Voedsel- en Houtbewerkers, Kleermakers	0,8	0,9	1,3	1,8
Plant Operators	0,0	0,0	1,9	1,7
Machine Operators	0,3	0,5	1,0	1,5
Bestuurders van Voertuigen	0,7	0,6	5,7	6,2
Ongeschoolden, Elementaire Beroepen	16,0	18,6	5,4	6,1
Helpers	0,0	0,0	0,2	0,2
Arbeiders Mijnbouw, Wegen, Constructie, Fabriek	0,6	1,0	3,1	4,1
Overige beroepen	1,2	0,4	2,9	1,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Totaal, in aantallen</i>	<i>23.138</i>	<i>22.019</i>	<i>24.548</i>	<i>29.621</i>

Bron: CBS, Census 1992 en 2001

Anno 2001 zijn de opleidingsverschillen tussen werkende mannen en vrouwen niet echt groot. Het percentage hoog geschoolden is bij de werkende mannen 2,8 procentpunten hoger, terwijl

Tabel 2b. Werkende bevolking: geslachtsverhouding per beroepsgroep, Curaçao, 2001			
Beroepsgroepen	vrouw	man	totaal
	%		
Hoge Overheidsfunctionarissen, Volksvertegenwoordigers etc.	28,0	72,0	100,0
Managers, Directeuren, Eigenaars	29,7	70,3	100,0
Fysici, Ingenieurs, Architecten, Automatiseringsdeskundigen	13,6	86,4	100,0
Gezondheidsdeskundigen	38,4	61,6	100,0
Onderwijzers/Leerkrachten	70,7	29,3	100,0
Accountants, Advocaten, Sociale Wetenschappers	44,2	55,8	100,0
Assistenten van Technische Wetenschappers	18,8	81,2	100,0
Medische Assistenten, Verpleegkundigen	83,3	16,7	100,0
Assistent Leerkrachten	41,7	58,3	100,0
Ambtenaren, Makelaars, Administrateurs, Politie Inspecteurs	54,0	46,0	100,0
Voormannen en Supervisors	33,8	66,2	100,0
Kantoorclerken	76,4	23,6	100,0
Service Klerken: Cassieres, Receptionisten, Balie-personeel etc.	85,7	14,3	100,0
Dienstverleners: Kappers, Koks, Serveerders, Verzorgers etc.	50,3	49,7	100,0
Verkopers, Winkelpersoneel	78,3	21,7	100,0
Landbouwers, Vissers, Veefokkers	15,9	84,1	100,0
Bouwvaklieden	0,9	99,1	100,0
Machine en Electronische Monteurs	0,9	99,1	100,0
Handwerklieden, Drukkers	25,0	75,0	100,0
Voedsel- en Houtbewerkers, Kleermakers	38,7	61,3	100,0
Plant Operators	1,7	98,3	100,0
Machine Operators	24,8	75,2	100,0
Bestuurders van Voertuigen	10,7	89,3	100,0
Ongeschoolden, Elementaire Beroepen	73,6	26,4	100,0
Helpers	12,0	88,0	100,0
Arbeiders Mijnbouw, Wegen, Constructie, Fabriek	16,3	83,7	100,0
Overige beroepen	28,4	71,6	100,0
Totaal	48,5	51,5	100,0
Bron: CBS, Census 2001			

het percentage middelbaar geschoolden bij de werkende vrouwen 2,6 procentpunten hoger is dan bij werkende mannen.

Beroepsgroepen

Tabel 2a geeft de verdeling van de werkende bevolking over de verschillende beroepsgroepen weer. Voor het indelen van werkenden is hier gebruik gemaakt van de ISCO-88 beroepen-classificatie. De ordening van de beroepsgroepen is gebaseerd op de criteria inkomen en opleiding. Naarmate beroepen hoger op de lijst staan is het inkomen en het opleidingsniveau over het algemeen ook hoger. In 2001 was een groot deel van de werkende vrouwen (62,4 %) geconcentreerd in de 5 (hoofd-)beroepsgroepen: kantoorclerken, service klerken, dienstverleners, verkopers en de z.g. ongeschoolde beroepen. Ook in 1992 was er sprake van een hoge concentratie van werkende vrouwen in deze vijf (hoofd-)beroepsgroepen (68,7 %). Werkende mannen zijn vergeleken met werkende vrouwen meer gelijkmatig over de verschillende beroepsgroepen verdeeld. Werkende mannen zijn over het algemeen ook beter vertegenwoordigd in de hogere beroepsgroepen. In 2001 behoorde 24,3 procent van de werkende mannen tot de hoogste 6 beroepsgroepen; voor de werkende vrouwen was dit 17,1 procent.

Tabel 2b geeft de geslachtsverhouding per beroepsgroep in 2001 weer. In het merendeel (70 %) van de beroepsgroepen zijn verhoudingsgewijs meer mannen dan vrouwen werkzaam. Vrouwen zijn in de meerderheid in de volgende 8 van de 27 (hoofd-) beroepsgroepen: leerkrachten (70,7

%), medische assistenten (83,3 %), ambtenaren (54%), kantoorklerken (76,4 %), service klerken (85,7 %), dienstverleners (50,3%) verkopers (78,3 %) en elementaire beroepen (73,6 %).

Werkenden met een hoge opleiding

Tabel 3a geeft de relatieve verdeling van werkenden met een hoge opleiding (Hbo/Wo) over de zes hoogste beroepsgroepen weer. Het merendeel van de hoogopgeleide vrouwen en mannen is werkzaam in deze zes hoogste beroepsgroepen. In 2001 was 68,6 procent van de hoogopgeleide vrouwen werkzaam in deze 6 beroepsgroepen; in 1992 was dit 78,4 procent. Relatief gezien is er vergeleken met 1992 weliswaar sprake van een afname van hoogopgeleide vrouwen in deze zes beroepen met 10,2 procentpunten, maar in absoluut opzicht is er juist een groei van hoogopgeleide vrouwen in deze beroepsgroepen te constateren (zie tabel 3b).

Beroepsgroepen	vrouw		man	
	2001	1992	2001	1992
Hoge Overheidsfunctionarissen	0,9	0,7	2,0	2,8
Managers, Directeuren, Eigenaars	15,5	10,1	34,4	26,8
Fysici, Ingenieurs, Architecten, Automatiseringsdeskundigen	1,8	1,4	9,7	11,3
Gezondheidsdeskundigen	3,8	7,4	5,4	7,6
Onderwijzers/Leerkrachten	33,8	46,1	12,1	14,8
Accountants, Advocaten, Sociale Wetenschappers	12,6	12,7	12,1	12,6
<i>Sub-totaal</i>	<i>68,6</i>	<i>78,4</i>	<i>75,8</i>	<i>75,8</i>
Overige beroepen	31,4	21,6	24,2	24,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: CBS, Census 1992 en 2001

Uit de gegevens in de tabel blijkt dat vrouwen met een hoge opleiding voor een groot deel (2001: 33,8%) werkzaam zijn in het onderwijs. Hoogopgeleide mannen zijn vergeleken met hoogopgeleide vrouwen wat meer verdeeld over deze 6 hoogste beroepsgroepen. Het vaakst (2001: 34,4%) zijn hoogopgeleide mannen werkzaam als manager, directeur etc.

Beroepsgroepen	vrouw			man		
	2001	1992	Mutatie '92/'01 (%)	2001	1992	Mutatie '92/'01 (%)
Hoge Overheidsfunctionarissen, Volksvertegenwoordigers etc.	30	17	76	85	105	-19
Managers, Directeuren, Eigenaars	515	238	116	1.450	1.001	45
Fysici, Ingenieurs, Architecten, Automatiseringsdeskundigen	61	32	91	407	422	-4
Gezondheidsdeskundigen	127	173	-27	226	283	-20
Onderwijzers/Leerkrachten	1.121	1.082	4	510	554	-8
Accountants, Advocaten, Sociale Wetenschappers	419	299	40	511	473	8
<i>Sub-totaal</i>	<i>2.273</i>	<i>1.841</i>	<i>23</i>	<i>3.189</i>	<i>2.838</i>	<i>12</i>
Overige beroepen	1.041	506	106	1.020	904	13
Totaal	3.314	2.347	41	4.209	3.742	12

Bron: CBS, Census 1992 en 2001

Tabel 3b geeft inzicht in de absolute cijfers en de mutaties over de periode 1992-2001. Vergeleken met 1992 (2347) is de groep hoog opgeleide werkende vrouwen in 2001 (3314) toegenomen met 41 procent. De toename bij de hoogopgeleide mannen in de periode van 1992 (3742) tot 2001 (4209) was 12 procent. Voor bijna elk van de zes hoogste beroepsgroepen geldt dat de toename bij de vrouwen veel sterker is geweest dan bij de mannen. Het aantal hoogopgeleide vrouwen in de beroepsgroep managers, directeuren etc, nam tussen 1992 en 2001 toe met 116 procent; voor de mannen in deze beroepsgroep geldt een groei van 45 procent.

Tabel 3c, verschaft informatie over de geslachtsverhouding van hoogopgeleide mannen en vrouwen per beroepsgroep. Voor het jaar 2001 kan worden opgemerkt dat in het merendeel van deze zes hoogste beroepsgroepen er verhoudingsgewijs meer mannen dan vrouwen voorkomen. Alleen in de beroepsgroep onderwijzer/leerkracht zijn hoogopgeleide vrouwen in de meerderheid. De verhouding man/vrouw is in 2001 voor bijna alle 6 beroepsgroepen toch minder scheef vergeleken met de situatie in 1992.

De sterke instroom na 1992 van hoogopgeleide vrouwen in deze beroepsgroepen biedt hier een verklaring voor.

Tabel 3c. Hoog opgeleide werkende bevolking: sexe-verhouding per beroepsgroep, Curaçao, 1992 en 2001						
Beroepsgroepen	2001			1992		
	man	vrouw	totaal	man	vrouw	totaal
	%					
Hoge Overheidsfunctionarissen	74	26	100	86	14	100
Managers, Directeuren, Eigenaars	74	26	100	81	19	100
Fysici, Ingenieurs, Architecten, Automatiseringsdeskundigen	87	13	100	93	7	100
Gezondheidsdeskundigen	64	36	100	62	38	100
Onderwijzers/Leerkrachten	31	69	100	34	66	100
Accountants, Advocaten, Sociale Wetenschappers	55	45	100	61	39	100
<i>Sub-totaal</i>	<i>58</i>	<i>42</i>	<i>100</i>	<i>61</i>	<i>39</i>	<i>100</i>
Overige beroepen	49	51	100	64	36	100
Totaal	56	44	100	61	39	100

Bron: CBS, Census 1992 en 2001

Inkomen

Tabel 4 betreft het bruto maandinkomen van werkenden naar geslacht en opleidingsniveau in de censusjaren 1992 en 2001. De inkomens van 1992 betreffen geïndexeerde cijfers. In 2001 lag het gemiddelde inkomen van de werkende vrouw (2129 gulden) op Curaçao 34 procent lager dan het gemiddelde inkomen van de werkende man (3236 gulden). Het verschil in inkomen tussen werkende mannen en werkende vrouwen geldt bij elk van de opleidingsniveaus. Met andere woorden: ook bij gelijke opleidingsniveaus worden werkende mannen en vrouwen verschillend beloond. Het verschil tussen het gemiddeld inkomen van mannen en vrouwen was in 2001 het grootst voor de categorie zeer laaggeschoolden: werkende vrouwen met een zeer lage opleiding verdienen gemiddeld 43 procent minder dan zeer laag geschoolde mannen.

Vergeleken met 1992 is er weinig verandering gekomen in de inkomensverschillen: in 1992 verdienen werkende vrouwen op Curaçao gemiddeld 36 procent minder dan werkende mannen; in 2001 was dit 34 procent.

Het verschil in beloning van werkende mannen en vrouwen in 2001 vertoont bij elk van de opleidingsniveaus grote gelijkens met de situatie 1992. Vrouwen verdienen zowel in 1992 als 2001 ondanks hetzelfde opleidingsniveau als mannen beduidend minder dan mannen.

In tabel 5 worden de bruto maandinkomens van hoogopgeleide werkende mannen en vrouwen in de zes hoogste beroepsgroepen met elkaar vergeleken. Voor zowel 1992 als 2001 geldt dat vrouwen ook bij gelijke opleiding (Hbo/Wo) en bij gelijke beroepsgroepen een kwart tot eenderde minder verdienen dan de mannen.

Tabel 4. Gemiddeld bruto maandinkomen van de werkende bevolking naar opleidingsniveau en geslacht en verschillen, absoluut en relatief, Curaçao 1992 en 2001.

Opleidingsniveau	2001				1992 ¹			
	vrouw	man	verschil		vrouw	man	verschil	
			abs.	%			abs.	%
zeer laag (lagere school)	923	1.620	697	0,43	851	1.645	794	0,48
laag (Lbo/Mavo)	1.625	2.189	564	0,26	1.565	2.210	645	0,29
middelbaar (Havo/Vwo/Mbo)	2.489	3.625	1.136	0,31	2.502	3.798	1.295	0,34
hoog (Hbo/Wo)	4.078	6.546	2.468	0,38	3.950	6.384	2.434	0,38
totaal	2.129	3.236	1.107	0,34	1.842	2.865	1.023	0,36

¹Inkomens 1992 geïndexeerd naar 2001: inflatie correctie periode 1992-2001
Bron: CBS, Census 1992 en 2001

Tabel 5. Gemiddeld bruto maandinkomen van hoogopgeleide mannen en vrouwen in zes hoogste beroepsgroepen en verschillen absoluut en relatief, Curaçao 1992 en 2001.

Hoogste beroepsgroepen	2001				1992 ¹			
	vrouw	man	verschil		vrouw	man	verschil	
			abs.	%			abs.	%
Hoge Overheidsfunctionarissen, Volksvertegenw. Etc.	6.168	7.577	1.409	0,19	5.975	8.152	2.177	0,27
Managers, Directeuren, Eigenaars	5.303	7.774	2.471	0,32	4.569	7.198	2.630	0,37
Fysici, Ingenieurs, Architecten, Automatiseringsdesk.	4.717	6.766	2.049	0,30	4.088	6.196	2.108	0,34
Gezondheidsdeskundigen	5.894	9.428	3.534	0,37	4.669	9.291	4.623	0,50
Onderwijzers/Leerkrachten	3.908	4.916	1.008	0,21	3.977	5.245	1.268	0,24
Accountants, Advocaten, Sociale Wetenschappers	5.165	7.745	2.580	0,33	4.256	6.300	2.044	0,32

¹Inkomens 1992 geïndexeerd naar 2001: inflatie correctie periode 1992-2001
Bron: CBS, Census 1992 en 2001

Conclusie

In de periode 1992-2001 heeft het opleidingsniveau van werkende mannen en vrouwen in Curaçao zich positief ontwikkeld. In 2001 is er geen groot verschil in de opleidingssituatie van werkende mannen en vrouwen te constateren.

De werkgelegenheid van vrouwen concentreert zich nog steeds in een aantal beroepsgroepen. Werkende mannen zijn over het algemeen meer verspreid over de verschillende beroepsgroepen. Vergeleken met 1992 is het aantal hoogopgeleide werkende vrouwen in 2001 fors toegenomen (41 %). In de zes hoogste beroepsgroepen nam het aantal hoogopgeleide vrouwen toe met 23 procent. Hoogopgeleide mannen zijn over het algemeen meer verspreid over de hoge beroepsgroepen. Hoogopgeleide vrouwen zijn traditioneel voor een groot deel werkzaam in het onderwijs. Er is echter sprake van een forse groei van hoogopgeleide vrouwen in ook andere hoge beroepsgroepen.

De inkomensverschillen tussen werkende mannen en vrouwen zijn nauwelijks afgenomen. In 1992 verdienden werkende vrouwen gemiddeld 36 procent minder dan werkende mannen; in 2001 is het verschil in gemiddelde beloning 34 procent. Ook bij een gelijk opleidingsniveau en eenzelfde beroepsgroep blijken er grote verschillen te zijn in de gemiddelde maandinkomens van werkende vrouwen en mannen.

Het is gewenst nader onderzoek te doen naar de achtergronden van de geconstateerde inkomensverschillen alvorens tot definitieve conclusies te komen.

First results of Economic Indicator Analysis 2003

Increase of real GDP for Curaçao, Bonaire and St. Maarten.

Glenda Varlack

Real Gross Domestic Product (real GDP) has increased in 2003 for all three of the islands of the Netherlands Antilles for which GDP estimates are calculated. For Curaçao it increased with 0.5 percent, for Bonaire with 3.4 percent and for St. Maarten at a rate of 4.3 percent in 2003 compared to the year 2002. Therefore the increase in real GDP obtained for the Netherlands Antilles is estimated at about 1 percent.

Real GDP or real economic development (growth) is equal to the change in the production of goods and services excluding price developments. The change in the production of several industries, which is used as an indicator for the change in value added, is then grouped together to arrive at an estimate of the weighted average of real GDP.

For Curaçao and Bonaire all industries are represented. For St. Maarten however the data is based on volume indicators of eight (8) industries. As such the resulting real GDP is called a Partial Economic Activity Index (PEAI), which gives a partial indication of 80 percent of the economic activities in St. Maarten. As information for the other industries becomes available they will be added to the PEAJ.

The real economic growth is measured according to the volume growth of the Gross Domestic Product (GDP), which then is compared to the year before. The research is done among the most important industries that are in charge of production of goods (namely agriculture, fishery and mining, manufacturing, utilities and construction), the commercial services (namely trade, horeca, transport & communication, financial intermediation and real estate, renting, business activities and private education), the non-commercial services (namely public administration, health and social work, the other community, social & personal service activities and private households with employed persons).

Curaçao

As mentioned before Curaçao has experienced a positive growth in real GDP of 0.5 percent. The goods producing industry that has registered a value added growth is utilities (water and electricity) with 2 percent. Value added of the Agriculture, fishery and mining industry decreased with 1

Gross Domestic Product increased for all of the islands for which volume estimates are calculated.

While growth rates were moderate for Curaçao due to contradicting developments, the economies of Bonaire and St. Maarten benefited from a rise in tourism activities

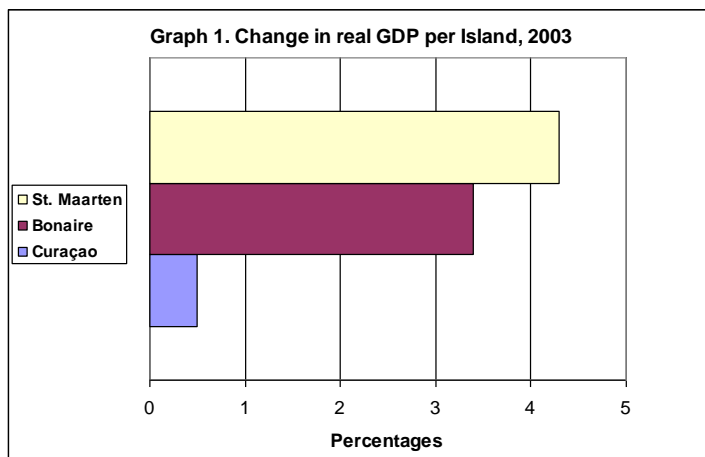
percent. Both the industry of manufacturing and that of construction show a decline of 9 percent. In the commercial services a value added growth is registered for trade: wholesale and retail of 2 percent. In the hotels, restaurant's & café services an increase is shown in value added of 5 percent. The financial intermediation registered an 8 percent growth. The only decrease (1%) is observed in transport, storage & communication.

As for the non-commercial services the other community, social & personal service activities and private households with employed persons augmented with 9 percent. The health and social work activities have a value added growth of 2 percent.

The value added of public administration has decreased with 4 percent.

Bonaire

The real GDP in Bonaire has grown with 3.4 percent. The goods producing industries show an increase in their value added with exception of manufacturing which shows a decline of 11 percent. The value added for agriculture, fishery and mining has augmented with 46 percent,

utilities with 6 percent and construction with 21 percent. For the industries in the commercial services like trade (wholesale and retail) and the hotel restaurant & café's, their value added has improved respectively with 5 percent and 13 percent, while the value added of the transport and communication industry has dropped with 7 percent. The financial intermediation and real estate, renting, business activities and private education have also

shown a value added growth of respectively 5 and 10 percent compared to the year before.

The industries in the non-commercial services have all shown a decline in their value added with the exception of private households with employed persons, which value added has increased with 3 percent. The value added of the other industries like public administration, health and social work, and other community, social & personal service activities all has decreased with respectively 3 percent, 2 percent, and 10 percent.

St. Maarten

St. Maarten has experienced a growth in real GDP of 4.3 percent. For these industries the following changes in the value added have effect for 2003:

In the industries in the production of goods only the utilities are represented. The value added of utilities has increased with 21 percent in 2003 as opposed to the drop of almost 10 percent in 2002.

For the industries in the commercial services like trade, which includes wholesale and retail sale, the value added has remained more or less the same. The value added for hotel, restaurant & cafe services have increased with more than 4 percent in 2003 compared to a growth of 2 percent the year before.

Transport, storage & communication experienced a growth of about 4 percent in 2003, compared to a drop of almost 3 percent registered in 2002.

The financial intermediation industry has shown a continued growth of nearly 4 percent compared to 2002, which is an increase of approximately 2 percent.

The non-commercial services have all registered a growth with exception of health and social work. The health and social work has been added to the partial economic activities and it shows a decrease in value added of 6 percent. Public administration has augmented by roughly 4 percent. In 2002 this industry shows a growth of about 3 percent. Other community, social & personal service activities and private household's with employed persons has shown an increase of 14 percent in 2003 compared to a increase of almost 17 percent in the previous year.

Comparison by island

Although St. Maarten shows an increase in GDP (4.3 %), it must be taken into account that the real GDP covers about 80 percent of the total economy. While for Curaçao and Bonaire it covers 100 percent of the economy. The largest increases are in utilities with 21 percent for St. Maarten, the agriculture, fishery and mining with 46 percent for Bonaire, and in Curaçao the other community, social & personal service activities and private households with employed persons with 9 percent. The lowest decreases that are registered amongst the islands are in the industry of manufacturing and construction both with a value added drop of 9 percent for Curaçao, in St. Maarten the health and social work has decreased with 6 percent and for Bonaire the manufacturing with 11 percent.

Table 1. Percentage changes in GDP, 2003

ISIC Industry	Curaçao Bonaire		St.
			Maarten
<i>Production of goods</i>			
ABC Agriculture, Fishery and Mining	-1	46	.
D Manufacturing	-9	-11	.
E Utilities: Electricity and Water	2	6	21
F Construction	-9	21	.
<i>Commercial services</i>			
G Trade: Wholesale and Retail	2	5	0
H Hotels, Restaurant's & Caf��s (Horeca)	5	13	4
I Transport, Storage & Communication	-1	-7	4
J Financial intermediation	8	5	4
KM Real Estate, Renting, Business activities and private education	1	10	.
<i>Non-commercial services</i>			
L Public Administration	-4	-3	4
N Health and Social Work	2	-2	-6
OP ¹ Other community, social & personal service activities and Private Households w/Employed Persons	9	-10	14
P ¹ Private Households w/Employed Persons	-	3	-
Interest Margin	2	5	4
Real GDP	0.5	3.4	4.3
Note: All values are estimated, and will be revised when the final data becomes available. . = not available ¹ Bonaire has separate percentages for ISIC O and P			

Resultaten conjunctuurenquête 2003

Chris Jager

De Pilot van de
conjunctuurenquête heeft
interessante resultaten
opgeleverd.

Ondanks dalende omzetten
kon in Bonaire een toename
van de toegevoegde waarde
worden bereikt in 2003, dit in
tegenstelling tot Curaçao.

Een meerderheid van de
bedrijven meldde negatieve
bedrijfsresultaten. Het zijn
vooral kleinere bedrijven die
dit ongunstige resultaat
bepalen.

Ondernemers in St. Maarten
hebben duidelijk meer
vertrouwen in de toekomst
dan hun collega's op de
andere eilanden

Inleiding

Het CBS is sinds kort overgegaan op het uitvoeren van een zogenoemde conjunctuurenquête. Het doel van de conjunctuurenquête is om op frequente basis, de bedoeling is vier maal per jaar, actuele informatie te verschaffen over de ontwikkelingen in het bedrijfsleven in de Nederlandse Antillen.

De enquête onderscheidt zich van de reguliere bedrijvenenquête die eveneens wordt uitgevoerd door het CBS, vooral doordat zij gebruik maakt van schattingen en opinies, frequent plaats vindt en de resultaten relatief snel gepubliceerd kunnen worden.

De vraagstelling in de enquête is driedelig. Naast bedrijfsmatige ontwikkelingen in de afgelopen periode wordt ook gevraagd naar verwachte ontwikkelingen in de komende periode, en worden de opinies van de ondernemers ten aanzien van zaken die het ondernemersklimaat betreffen getoetst.

Met dergelijke actuele informatie kunnen zowel overheid als ondernemers beter, sneller en meer gefundeerde beslissingen nemen.

Voorafgaand aan de uitvoering van de conjunctuurenquête is er in de maanden november en december 2003 een *pilot* enquête uitgevoerd bij ongeveer 1400 bedrijven in de Nederlandse Antillen. Dit na overleg en in afstemming met de Kamer van Koophandel Curaçao en de Bank van de Nederlandse Antillen (BNA). Doel van de *pilot* was het testen van de kwaliteit van de gestelde vragen, de steekproefomvang, de procedures van de uitvoering en de snelheid ten aanzien van verwerking, analyse en publicatie. Doordat de *pilot* reële informatie heeft voortgebracht, kunnen de gegevens worden gebruikt voor analyse en publicatie.

In dit artikel worden een aantal resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Het handelt hierbij om bedrijven in de niet-financiële sector¹ in Curaçao,

¹ De NV's en verder bedrijven zonder rechtspersoonlijkheid die een volledige balans en winst- & verliesrekening opstellen. Voor een volledige uitleg over de sectorindeling zie het artikel "Economische Ontwikkelingen in 2003" elders in dit nummer.

Bonaire, de Bovenwinden² en de gehele Nederlandse Antillen ten aanzien van personeel, omzet en bedrijfsresultaten.

Daarnaast zullen de resultaten van een tweetal opinievroagen worden bekeken. Daar er vooralsnog alleen resultaten van één enquête beschikbaar zijn kan er nog geen trendanalyse plaatsvinden. In de toekomst, als er meerdere metingen zijn verricht, zal dit wel gebeuren.

De eind 2003 verkregen gegevens zijn verwerkt en opgehoogd op basis van populatiecijfers van het CBS waardoor een zo goed mogelijk beeld is verkregen van de werkelijke situatie.

Personeel

Het aantal werknemers op de loonlijst bij de niet-financiële bedrijven in Bonaire wordt vooral bepaald door drie bedrijfstakken. Deze zijn, in volgorde van geschatte grootte, de horeca (775 personen), de handel (661) en de bouw (497). Hierna volgen de zakelijke diensten (347 personen) en de overige bedrijfstakken. De financiële diensten zijn in de overzichten niet meegenomen. Opvallend is de geringe personele omvang van de industrie. Het totaal aantal werknemers in loondienst in Bonaire in de niet-financiële sector bedraagt naar schatting 3484 personen.

Op de Bovenwindse eilanden zijn de meeste werknemers in loondienst werkzaam binnen de bedrijfstakken handel (3.186) en horeca (2.694). De bedrijfstakken ‘overige diensten’ (1.877) waaronder bijvoorbeeld de casino’s vallen en de bouw (1.652 personen) volgen hierna. Ook hier is de geringe omvang van de industrie opvallend (648 personen). Het totaal aantal werknemers op de loonlijst in de niet-financiële sector bedraagt op de Bovenwinden naar schatting 13.538 personen.

Ook in Curaçao zijn de meeste werknemers werkzaam in de handel: 9.393. In die zin en met enig recht kan het eiland dan ook een handelseiland worden genoemd: de bedrijfstak industrie volgt op afstand met 4.426 personen. Net als op de overige eilanden valt ook hier het beperkte aantal werknemers op die actief zijn in de landbouw en bij het particuliere onderwijs.

Het aantal werknemers bij de zakelijke diensten (4.279), de bouw (3.929) en de horeca (3.204) volgen. Het totaal aantal werknemers in loondienst in de niet-financiële sector bedraagt naar schatting 36.835.

Overeenkomstig het bovenstaande zijn in de Nederlandse Antillen veruit de meeste werknemers in loondienst werkzaam in de handel (13.240 personen). Qua grootte volgen de horeca (6.673 personen), de bouw (6.078), de zakelijke diensten (6.044) en de industrie (5.259). De overige bedrijfstakken hebben allen minder dan 5.000 personen in loondienst. Het totaal aantal werkzame personen in loondienst in de niet-financiële sector bedraagt naar schatting 51.859.

Omzet en bruto toegevoegde waarde

De conjunctuurenquête heeft eveneens informatie opgeleverd omtrent de omzetten van bedrijven. Voor Bonaire heeft dat het beeld opgeleverd dat van de grotere bedrijfstakken de handel en de industrie hun omzetten zagen dalen (met 13 en 24%). De handel blijft echter, met een geschatte omzet van NAF 139,1 miljoen, haar leidende positie ten opzichte van de overige bedrijfstakken behouden. Met name de horeca en de zakelijke diensten zagen een toename van de omzet met respectievelijk 34 en 13 procent. De bedrijfstak landbouw & visserij, toch al klein

² De geringe respons in Saba en St. Eustatius maakt het niet mogelijk om voor de eilanden apart berekeningen te maken.

van omvang, zag haar omzetten halveren (-48%). Voor de gehele niet-financiële sector zijn de omzetten in 2003 ten opzichte van 2002 gedaald met 4,3 procent.

Voor wat betreft de bruto toegevoegde waarde (BTW) van de bedrijven in Bonaire blijkt dat deze niet het hoogst is bij de handel doch bij de horeca (28,9 mln.), gevolgd door bedrijfstak transport & communicatie (Naf. 25,8 mln.). Ondanks de hoge omzet van de bedrijfstak handel volgt die qua BTW met NAF 21,7 miljoen op een derde plaats.

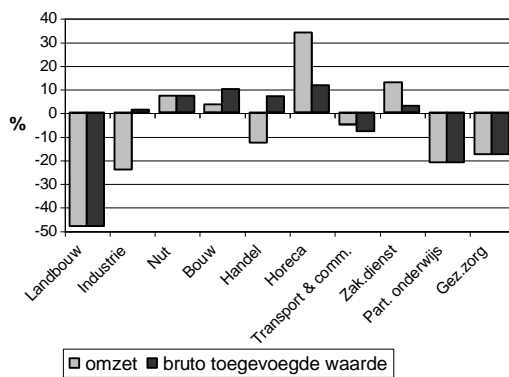
De verschillen met de mutaties van de omzetten zijn bepaald opvallend. Ondanks het feit dat de omzet in totaal is gedaald met 4,3 procent, is de bruto toegevoegde waarde van de bedrijven gestegen, en wel met in totaal 1,0 procent.

Dat de BTW is gestegen bij dalende omzetten kan worden verklaard doordat kennelijk sprake is geweest van een betere kostenbeheersing en een verhoogde efficiency. Daarnaast zullen bij afnemende omzetten de loonkosten (die een belangrijk onderdeel zijn van de toegevoegde waarde) niet direct dalen, zeker indien er geen ontslagen vallen, waardoor fluctuaties in de omzet een minder groot effect hebben op de BTW. Dat kan wel betekenen dat het ondernemersinkomen onder druk komt te staan.

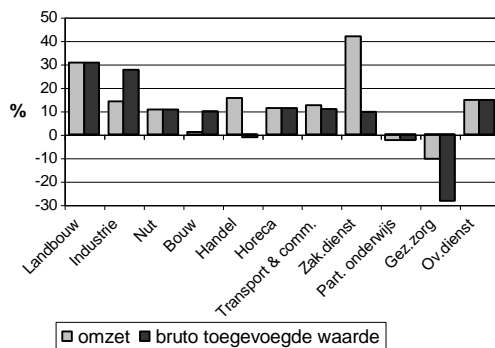
De omzetten op de Bovenwindse eilanden worden voornamelijk bepaald door de bedrijfstakken handel (met 1484,3 mln. duidelijk de grootste), bouw (343,3 mln.) en horeca (273,3 mln.).

Opmerkelijk is dat er bij vrijwel alle bedrijfstakken sprake was van een toename van de omzetten. Slechts de relatief kleine bedrijfstakken gezondheidszorg (-11%) en het

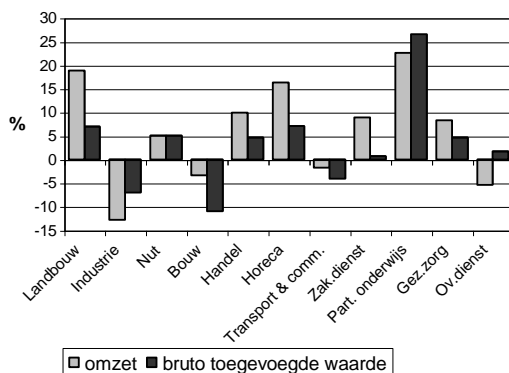
Grafiek 1.
Mutaties omzet en bruto toegevoegde waarde, Bonaire, 2003

Grafiek 2. Mutaties omzet en bruto toegevoegde waarde, Bovenwinden, 2003

Grafiek 3. Mutaties omzet en bruto toegevoegde waarde, Curaçao, 2003

particulier onderwijs (-2%) vormen daarop een uitzondering. De toename van de omzet ten opzichte van 2002 is het sterkst bij de zakelijke dienstverlening en wel met 42 procent naar 83,4 miljoen. Bij de handel is sprake van een groei van 16 procent. Ook bij de bedrijfstakken industrie (14%), transport (13%), overige diensten (15%), nutsbedrijven (11%) en horeca (11%) is er sprake van een duidelijke toename van de omzetten. Voor de gehele niet-financiële sector is er sprake van een toename van de omzetten ten opzichte van het jaar 2002 van 13 procent.

De BTW van de niet-financiële bedrijven op de Bovenwinden wordt voor een groot deel bepaald door de vier bedrijfstakken handel (175,1 mln.), transport (89 mln.), bouw (85,8 mln.) en horeca (82 mln.). Opmerkelijk is de - geringe - achteruitgang van de BTW bij de handel (met 1%) in verhouding tot de zojuist genoemde vrij forse vooruitgang van de omzetten binnen deze bedrijfstak met 16 procent. De industrie laat hier een vrijwel tegenovergesteld beeld zien daar de groei van de BTW met 28 procent vrijwel het dubbele is van de omzetgroei (met 14%).

De omzetten in Curaçao worden beheersd door de handel. Deze zijn het afgelopen jaar toegenomen met 10 procent naar Naf. 2749,1 miljoen. waarmee deze bedrijfstak bijna 45 procent van de omzetten bij de bedrijven voor haar rekening neemt. De bedrijfstakken transport (689,6 mln.), bouw (591,8 mln.) en industrie (569,9 mln.) zijn na de handel de grotere bedrijfstakken. Wat opvalt is de daling van de omzetten bij de industrie (met 13%). Ook voor de bouw (-3%) en transport & communicatie (-2%) was 2003 geen goed jaar. Dankzij omzetstijgingen bij handel, horeca, zakelijke diensten en nutsbedrijven werd er voor de gehele niet-financiële sector een toename van de omzet bereikt van precies 4 procent.

Voor wat betreft de BTW geven, naast de handel met NAF 527,5 mln., de zakelijke diensten (NAF 289,2 mln.), transport (269,0 mln.) en de industrie (236,9 mln.) de toon aan. In vergelijking met de ontwikkelingen bij de omzetten kunnen de veranderingen bij de BTW relatief beperkt genoemd worden. In totaal is er in Curaçao bij alle bedrijfstakken sprake van een geringe toename van de toegevoegde waarde van 0,3 procent. Dit in tegenstelling tot de ontwikkelingen in Bonaire, waardoor ook een tegengestelde conclusie ten aanzien van kostenbeheersing en efficiency kan worden getrokken.

Het beeld van de omzetten van de Nederlandse Antillen is de resultante van het bovenstaande en ligt het voor de hand dat een zeer groot deel (ruim 46%) van de omzet voor rekening komt van de handel. Een omzet die overigens voor bijna 2/3 (63%) wordt bepaald door omzetten behaald in Curaçao. De in omzetomvang drie navolgende bedrijfstakken zijn de bouw (NAF 961,3 mln.), de transport (943,9 mln.) en de industrie (695,2 mln.). Opvallend is dat juist de grote bedrijfstak industrie te maken had met een duidelijke omzetsdaling van 11 procent. De horeca heeft blijkbaar goede zaken gedaan in 2003. Met een groei ten opzichte van 2002 van 15,8 procent benaderd zij nu qua omvang de bedrijfstak industrie. De omzetten zijn ten opzichte van het jaar 2002 toegenomen met in totaal 6,1 procent.

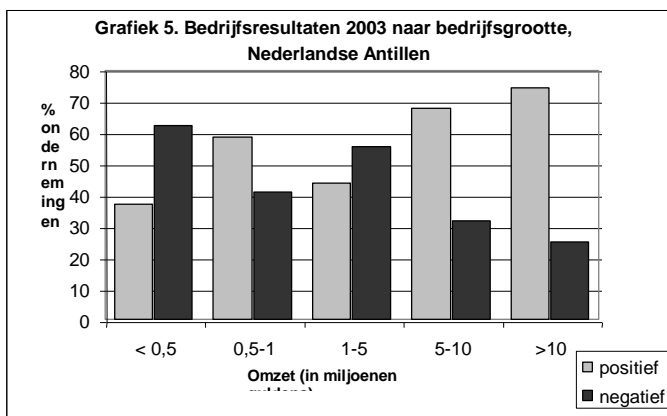
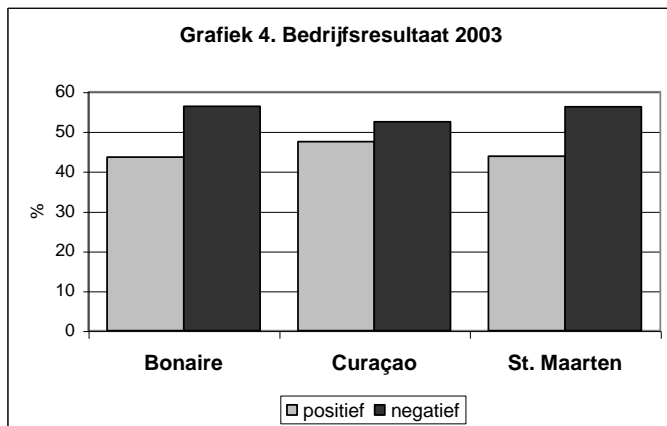
Het beeld van de omzet ontwikkelingen komt in het geval van de Antilliaanse eilanden in redelijke mate overeen met dat van de bruto toegevoegde waarde. Doorgaans zijn de veranderingen ten opzichte van het voorgaande jaar wat minder. Uitzondering daarbij is vooral de bedrijfstak zakelijke diensten waar een omzet vermeerdering van 14 procent zich heeft vertaald in een toename van de BTW van slechts 2 procent. De totale mutatie van de BTW ten opzichte van 2002 bedroeg 1,9 procent hetgeen duidelijk minder is dan de omzetmutatie over dezelfde periode.

Bedrijfsresultaten.

De uiteindelijk voor een bedrijf belangrijkste parameter is het bedrijfsresultaat. Deze bepaald of men in staat is te overleven als organisatie, investeringen te plegen en noodzakelijke vernieuwingen door te voeren. De conjunctuurenquête heeft geen gegevens opgeleverd omtrent de hoogte van de resultaten (winst/verlies). Wel echter is er nagegaan of er sprake is van een positief of negatief bedrijfsresultaat.

De resultaten hebben voor zowel Curaçao, Bonaire en St. Maarten een niet zo positief beeld opgeleverd. Een meerderheid van de bedrijven boekte over 2003 een negatief resultaat. In Bonaire en St. Maarten heeft ongeveer 44 procent van de bedrijven een positief resultaat behaald

in 2003. Ruim 56 procent van de bedrijven gaf aan een negatief bedrijfsresultaat te hebben behaald. De bedrijfsresultaten voor Curaçao laten een nauwelijks gunstiger beeld zien: 47,5 procent van de bedrijven had een positief resultaat behaald, 52,5 procent een negatief resultaat. De bedrijfsresultaten voor de Nederlandse Antillen als totaal zijn daarom evenmin erg gunstig: slechts 46,1 procent van de bedrijven wist een positief bedrijfsresultaat te behalen, meer dan de helft van de bedrijven (53,9 %) had te maken met verliezen.

Opvallend daarbij is wel dat indien onderscheid gemaakt wordt naar bedrijfsgrootte (in termen van omzet), de kleinere bedrijven een minder gunstig beeld laten zien dan de grotere. Zoals blijkt uit grafiek 5 geldt dit met name voor de bedrijven met een omzet tot NAF 500.000. Van deze bedrijven had slechts 37,4 procent een positief resultaat. Bij de bedrijven met meer dan NAF 10 miljoen omzet daarentegen is dit met 74,8 procent het dubbele.

De gegevens op bedrijfstakniveau geven voor de Nederlandse Antillen een tamelijk verschillend beeld per eiland te zien. Voor wat betreft Curaçao kunnen de volgende opmerkingen worden gemaakt. Te beginnen bij de landbouw valt op dat deze kleine bedrijfstak sterk verliesgevend is, althans qua aantal bedrijven met een negatief bedrijfsresultaat (nogmaals: dit zegt dus niets over de omvang van de verliezen). Ook de overige diensten, de gezondheidszorg en de handel laten een ongunstig beeld zien, waarbij het aantal bedrijven met verliezen groter is dan die met bruto winst.

Voor het particuliere onderwijs, de financiële diensten en de horeca staan de zaken er duidelijk beter voor: de winstgevende bedrijven overtreffen die met verliezen.

De situatie in St. Maarten laat een ander beeld zien. De verschillen tussen de verschillende bedrijfstakken zijn er sterker. De industrie, de bouw, gezondheidszorg, handel, transport en zakelijke diensten laten een duidelijk negatief beeld zien. De winstgevende bedrijven zijn in de

minderheid, terwijl de bedrijfstakken horeca, financiële diensten en overige diensten een sterk positief beeld laten zien, waarbij de winstgevende bedrijven duidelijk in de meerderheid zijn. Van een aparte bespreking op bedrijfstakniveau voor Bonaire is afgezien vanwege de nogal geringe omvang van een groot aantal bedrijfstakken.

Vertrouwen in de economie en de toekomst

Naast bovenvermelde informatie omtrent bedrijvigheid en resultaten heeft de conjunctuurenquête ook gegevens opgeleverd omtrent een tweetal parameters die inzicht kunnen geven in het vertrouwen van ondernemers en hoe zij de toekomst tegemoet zien. Daarvoor zijn er een tweetal opinie vragen gesteld, te weten het ondernemersvertrouwen ten opzichte van het vorige kwartaal en of de onderneming de toekomst met vertrouwen tegemoet ziet. Gezien het karakter van de vragen zijn de verkregen gegevens niet opgehoogd voor de gehele populatie en worden hier aldus de onbewerkte resultaten van de steekproef weergegeven.

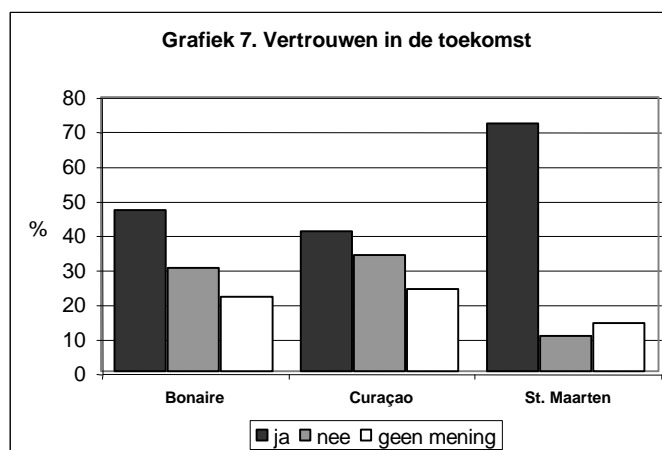
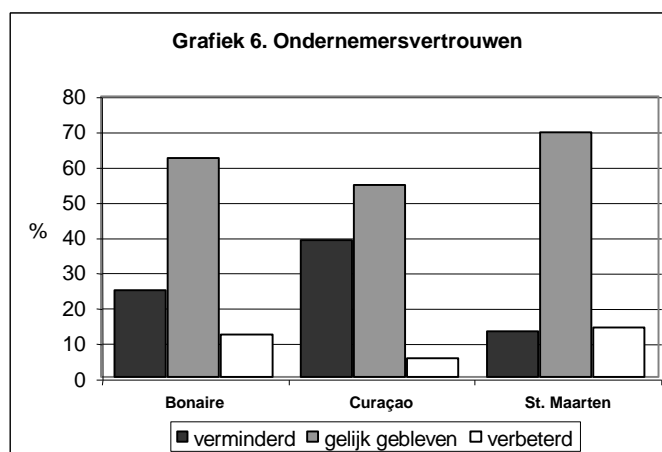
Het ondernemersvertrouwen (grafiek 6) in Bonaire is ten opzichte van het voorgaande kwartaal bij bijna 63 procent van de ondervraagden gelijk gebleven. Precies een kwart van de ondernemers gaf aan dat het vertrouwen is afgenomen en een kleine 13 procent gaf te kennen dat hun vertrouwen is toegenomen.

In Bonaire gaf nog niet de helft van hen aan vertrouwen te hebben (47%). Bijna 31 procent gaf te kennen dit ronduit niet te hebben. Ruim 22 procent gaf als antwoord 'geen mening'.

Het ondernemersvertrouwen is in Curaçao in vergelijking met Bonaire iets slechter. Bijna 55 procent van de ondervraagden gaf aan dat deze gelijk gebleven was ten opzichte van het voorgaande kwartaal; maar liefst 39 procent dat dit minder is geworden. Nog geen 6% van de ondervraagden gaf aan dat het vertrouwen is verbeterd. Ook het

vertrouwen in de toekomst op dit eiland is iets lager dan in Bonaire: 41 procent gaf als antwoord 'ja' en 34 procent 'nee' (bijna een kwart van de ondervraagden had geen mening).

De uitkomst van de steekproef laat voor Sint Maarten een duidelijk gunstiger uitslag zien. Ten opzichte van het voorgaande kwartaal is het ondernemersvertrouwen bij bijna 72 procent van de ondervraagden gelijk gebleven. Slechts 16 procent van de geënquêteerden gaf aan dat het vertrouwen is afgenomen en net als op Bonaire gaf ook hier een kleine 13 procent te kennen dat hun vertrouwen is toegenomen.

Het vertrouwen in de toekomst (grafiek 7) is kennelijk hoog op Sint Maarten. Maar liefst 72 procent van de ondernemers gaf aan vertrouwen te hebben in de toekomst. Een duidelijk hoger percentage dan voor Bonaire en met name ook Curaçao. Slechts 11 procent gaf aan dit vertrouwen níet te hebben. Bijna 17 procent van de ondernemers had geen mening omtrent de gestelde vraag.

Economische ontwikkelingen in 2003

Bruto Binnenlands Product van de Nederlandse Antillen stijgt met 1,4 procent.

Maureen Blokland

Driekwart van het binnenlands product van de Antillen wordt door Curaçao geleverd. De Bovenwinden genereren 16 procent en Bonaire 6 procent.

De grootste sector is de sector niet-financiële bedrijven en de belangrijkste bedrijfstakken zijn de handel, transport en communicatie, de zakelijke diensten en de industrie.

Deze structuur geldt evenwel niet voor alle eilanden.

Ook de economische ontwikkelingen differentieren tussen de verschillende eilanden.

Inleiding

Methodologie

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) geeft de productieve activiteiten van ingezeten productie-eenheden op jaarbasis aan. Er bestaan drie aan elkaar gerelateerde methodes voor het berekenen van het BBP t.w.:

- a. De productiemethode; Hierbij is het BBP gelijk aan de som van de bruto toegevoegde waarde (BTW) van alle institutionele sectoren, vermeerderd met het saldo van productgebonden belastingen en subsidies. De BTW is gelijk aan de productiewaarde of output verminderd met de intermediaire kosten. Deze methode staat bekend als de productie methode.
- b. De bestedingsmethode; Het BBP is tevens gelijk aan de som van de finale bestedingen aan goederen en diensten door ingezeten institutionele eenheden nl. consumptie en investeringen vermeerderd met het saldo van de exporten en importen van goederen en diensten.
- c. De inkomensmethode; Het BBP is gelijk aan de loonsom, vermeerderd met de afschrijvingen, de belastingen minus subsidies op productie en het exploitatie-overschot. Deze methode staat bekend als de inkomensmethode.

De productiemethode

Onderstaande berekeningen, zowel nominaal als reëel (exclusief prijsontwikkelingen) zijn voornamelijk gebaseerd op de productie methode. Daarom volgt nu een nadere uitleg van deze methode.

Belangrijke begrippen die bij de productiemethode worden gebruikt zijn:

- institutionele sectoren
- productgebonden belastingen en subsidies
- productiewaarde
- intermediaire kosten

De institutionele sectoren

Onderscheid wordt gemaakt in 5 institutionele sectoren op basis van het SNA93 systeem van de United Nations t.w.

- de niet financiële sector (NFS) : in essentie de niet financiële rechtspersoonlijkheid bezittende bedrijven t.w NV's en BV's, incl de overheids-NV's en eenmanszaken met een volledige boekhouding;
- de financiële sector (FS): banken, verzekeringsmaatschappijen, credit unions, trustmaatschappijen, pensioenfondsen e.d.;
- de overheidssector (OVS): landelijke en eilandelijke overheidsdiensten, overheidsstichtingen en overige overheidsbedrijven zonder rechtspersoonlijkheid;
- de huishoud sector (HHS): de consumenten en kleinere eenmanszaken en overige bedrijven zonder rechtspersoonlijkheid, taxi's, buschauffeurs, huishoudelijk personeel, de huurwaarde van eigendomswoningen;
- de sector van instellingen zonder winst oogmerk (IZW) ten dienste van huishoudens: stichtingen hoofdzakelijk gecontroleerd en gefinancierd door gezinnen.

Elke sector wordt onderverdeeld in diverse bedrijfstakken. Het onderscheid in bedrijfstakken is gebaseerd op de International Standard Industrial Classification of all Economic Activities (ISIC) rev. 3 van de United Nations.

De productgebonden belastingen minus subsidies

Productgebonden belastingen zijn belastingen die moeten worden betaald per eenheid van een goed of dienst die is geproduceerd of verhandeld. Deze zijn in principe gelijk aan de indirecte belastingen in het vorig (SNA68) nationale rekeningen systeem.

De productiewaarde

De productiewaarde is, met uitzondering van de sector overheid en de bedrijfstakken handel en de bedrijfstak financiële dienstverlening gelijk aan de omzet gecorrigeerd voor voorraadveranderingen. De productie van de sector overheid is gelijk aan de kosten. Voor de handel geldt dat de productiewaarde gelijk is aan de handelsmarge. Voor de financiële dienstverlening is er per sub-bedrijfstak een andere definitie voor bepaling van de productie. Zo is bijvoorbeeld de productie van de commerciële banken gelijk aan de rentemarge.

De intermediaire kosten

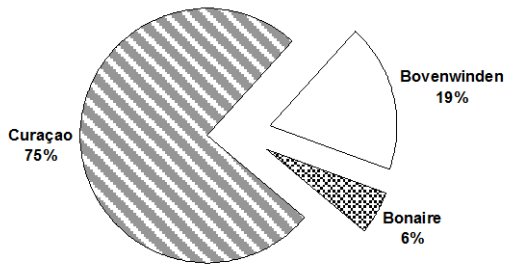
De intermediaire kosten zijn gelijk aan alle kosten exclusief de loonsom en de bruto investeringen. Voorbeelden van intermediaire kosten zijn de water en elektrakosten, accountskosten, transportkosten, huisvestingskosten e.d.

De databronnen

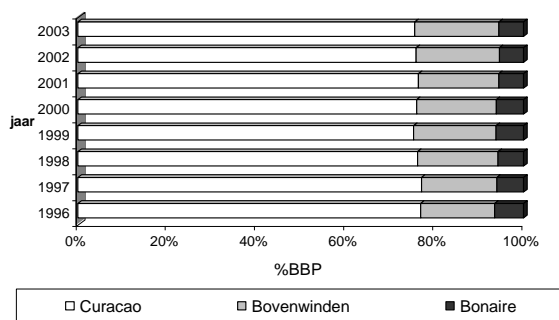
De belangrijkste databronnen gebruikt in onderstaande analyse zijn:

- de jaarlijkse nationale rekeningen enquête waarin alle bedrijven met meer dan 10 werknemers worden geïnterviewd en een steekproef van de bedrijven met minder dan 10 werknemers wordt getrokken;
- de conjunctuur enquête; deze is voor het eerst gehouden in december 2003 als pilot enquête in samenwerking met de Kamer van Koophandel en de Bank van de Nederlandse Antillen.;
- de overheidsrekeningen en voorlopige kascijfers van de inkomsten en uitgaven van de overheid;
- volume indicatoren van verschillende bedrijfstakken.

Grafiek 1. BBP aandeel per eiland, 2003

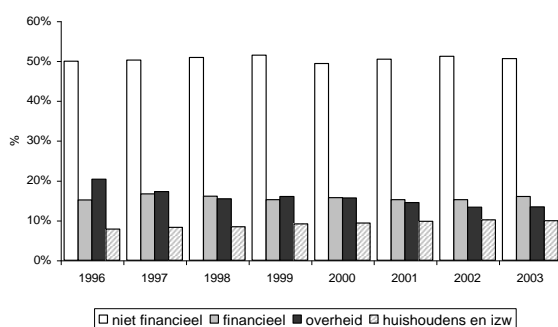
Grafiek 2. BBP bijdrage per eiland 1996-2003

Sector	2003	Gemiddeld 1996-2003
	%	
Niet financieel	56	56
Financieel	18	17
Overheid	15	17
Huishoudens en IZW's	11	10

¹Exclusief productgebonden belastingen en subsidies

Grafiek 3: Aandeel BBP per sector 1996-2003, Nederlandse Antillen

cijfers over de periode 2000 t/m 2003 zijn schattingen.

Kader

In het onderstaande zal worden ingegaan op de economische ontwikkelingen in de Antillen, eiland, per institutionele sector en per district over de periode 1996-2003 met aandacht op de ontwikkelingen in 2003. De cijfers over de periode 2000 t/m 2003 zijn schattingen.

De structuur van de economie

De eilandelijke bijdrage aan het Bruto Binnenlands Product

In 2003 is de grootste bijdrage aan het BBP geleverd door het Eilandgebied Curaçao met 75 procent, gevolgd door de Bovenwinden met 19 procent en Bonaire met 6 procent (zie grafiek 1).

Zoals blijkt uit grafiek 2 hebben zich over de periode 1996-2003 geen grote veranderingen in de eilandelijke structuur voorgedaan.

De sectorale bijdrage aan het bruto Binnenlands product

De sector met de grootste bijdrage aan het BBP is de niet financiële sector. In tabel 1 worden de procentuele bijdragen voor 2003 en gemiddeld over de periode 1996-2003 getoond voor de Nederlandse Antillen.

Op alle eilanden is de bijdrage van de niet financiële sector het grootst. In 2003 was die gelijk aan 57 procent in Bonaire, 54 procent in Curaçao en 67 procent op de Bovenwindse eilanden.

Uit de tabel blijkt dat de sectorale structuur in 2003 afwijkt van de gemiddelde structuur over 1996-2003, met name betreffende de sector overheid en de niet-financiële sector. Dit is veroorzaakt door een verschuiving in de structuur vanaf 2000 waarbij het aandeel van de financiële sector gelijk is aan die van de overheidssector en daarna zelfs groter (zie grafiek 3). In de periode daarvoor was de

bijdrage van de overheidssector groter dan die van de financiële sector.

De verschuiving van het aandeel van de overheidssector naar de financiële sector is alleen in Curaçao waarneembaar, waarbij de bijdrage van de financiële sector in 2003 gelijk is aan 22 procent en die van de overheid 15 procent. In Bonaire en de Bovenwinden is de bijdrage van de overheidssector veel groter dan die van de financiële sector (zie tabel 2).

De bijdrage per bedrijfstak aan het BBP, Nederlandse Antillen

Zoals eerder aangehaald is elke sector opgebouwd uit bedrijfstakken. Indien de structuur van de grootste sector nl. de niet financiële, wordt bekeken blijkt dat in 2003 de grootste bedrijfstakken in de Nederlandse Antillen in volgorde van grootte gevormd worden door de handel (27%), transport en communicatie (14%) de bedrijfstak exploitatie onroerende goederen, verhuur en zakelijke diensten (afgekort zakelijke diensten, 13%) en industrie (10%). Deze structuur is voor de gehele periode 1996-2003 van toepassing met uitzondering van de jaren 1996 en 1997 waarin de industrie op de derde plaats staat en de bedrijfstak exploitatie onroerende goederen op de vierde.

In grafiek 4 zijn de aandelen van de top vier bedrijfstakken voor de periode 1996-2003 opgenomen.

Bovenstaande bedrijfstakken structuur komt overeen met die van Curaçao, maar verschilt van de structuur van de andere eilanden.

In Bonaire zijn het de bedrijfstakken transport, horeca, handel en zakelijke diensten die de boventoon voeren. In 2003 zijn de procentuele aandelen als volgt:

- horeca: 19 procent
- transport en communicatie: 17 procent
- handel: 14 procent
- zakelijke diensten: 12 procent

De horeca behoort vanaf 1999 tot de top vier en heeft daarmee de bouw vervangen.

Op de Bovenwinden behoren de bedrijfstakken handel (29%) en transport en communicatie (14%), horeca (14%) en de bouw(13%) tot de top vier.

Over de periode 1996-2003 bekeken zijn het afwisselend de bedrijfstakken bouw en horeca die op de vierde plaats staan.

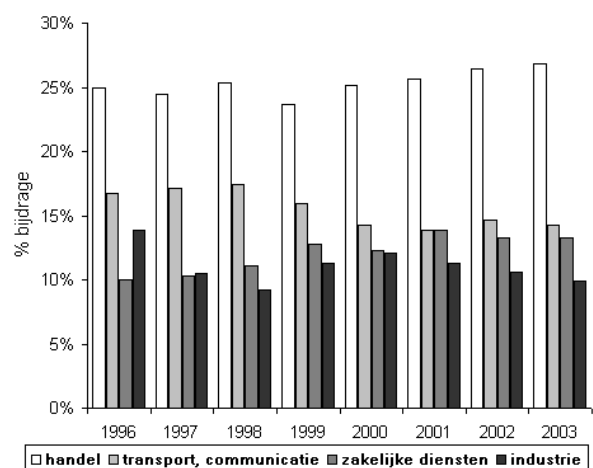
In Curaçao wordt de grootste bijdrage aan het BBP geleverd door de bedrijfstakken handel, transport, zakelijke diensten en industrie. In 2003 zijn de bijdragen als volgt:

- handel: 27 procent
- transport & communicatie: 14 procent

Sector	Bonaire	Curaçao	Bovenwinden
	%		
Niet financieel	57	54	67
Financieel	6	22	6
Overheid	24	15	12
Huishoudens & IZW's	13	10	15

¹Exclusief productgebonden belastingen en subsidies

Grafiek 4: Bijdrage van de top-vier bedrijfstakken 1996-2003, Nederlandse Antillen

- zakelijke diensten: 15 procent
- industrie: 12 procent

Over de periode 1996-2003 bekeken zijn het afwisselend de bedrijfstakken industrie en zakelijke diensten die op de derde plaats staan.

De economische ontwikkelingen in 2003

Reële ontwikkeling van het BBP³

De reële groei geeft in feite de groei aan in de geproduceerde hoeveelheden goederen en diensten in de economie. In 2003 heeft een reële economische groei van ruim 1 procent plaatsgevonden in de Antillen. Op alle eilanden is er sprake van een reële groei. De groei is het sterkst op de Bovenwinden met ongeveer 4 procent, gevolgd door Bonaire met 3,4 procent en Curaçao met 0,5 procent. De groei is veroorzaakt door diverse positieve ontwikkelingen in de economieën van de verschillende eilanden t.w.:

Bonaire

In vergelijking met 2002 werden ongeveer 23 procent meer toeristen geregistreerd. De toename van het aantal vluchten naar Bonaire heeft de gewenste groei in de aantallen toeristen en het aantal overnachtingen opgeleverd. De toename in het toerisme heeft spin-off effecten naar bedrijfstakken z.a. zakelijke dienstverlening waarin o.a. de “carrentals” zijn opgenomen en de groot- en kleinhandel. In deze bedrijfstakken werd een reële groei van resp. 10 en 5 procent geregistreerd.

Curaçao

Voor wat Curaçao betreft is een stijging zichtbaar in het aantal overnachtingen van ruim 3 procent, van 1.810.661 naar 1.869.766. De meest opvallende stijgingen hebben plaatsgevonden in de Amerikaanse en Nederlandse toeristenmarkten.

De economische groei heeft ook te maken met de groei in de bedrijfstak financiële dienstverlening vanwege met name een toename van de activiteiten van de commerciële banken en verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen.

De Bovenwindse eilanden

In St.Maarten heeft een toename van het aantal cruisetouristen plaatsgevonden met ca. 11 procent van 1.055.040 naar 1.171.734. Het aantal verblijfstoeristen is met ca. 12 procent toegenomen van 398.503 naar 444.843.

Verdere positieve ontwikkelingen zijn de ontwikkelingen in de bedrijfstak transport en communicatie. In deze bedrijfstak heeft een stijging plaatsgevonden van de activiteiten op de luchthaven. Verder is het lokaal en internationaal telefoonverkeer toegenomen.

Nominale ontwikkeling van het BBP

De economische activiteiten in de Nederlandse Antillen gemeten met het Bruto Binnenlands Product zijn in 2003 gestegen van NAF 5.179,8 miljoen naar NAF 5.341,0 miljoen, een stijging van ca. 3 procent nominaal.

Op alle eilanden is er sprake van groei in 2003. De groei is het sterkst op de Bovenwinden met bijna 6 procent, gevolgd door Bonaire met 4,1 procent. De groei in Curaçao is gelijk aan 2

³ Voor een uitgebreide analyse van de reële ontwikkelingen wordt verwezen naar het artikel “First Results of Economic Indicator Analysis 2003” elders in dit nummer.

procent. Over de periode 1996-2003 bekeken is 2003 het eerste jaar waarin sprake is van groei op alle eilanden.

Ontwikkeling van de bruto toegevoegde waarde

In het onderstaande volgt een analyse van de ontwikkeling van de BTW van de vier grootste bedrijfstakken van de Antillen, Bonaire, Curaçao en de eilandengroep van de Bovenwinden.

Ontwikkelingen in de Nederlandse Antillen

In 2003 heeft een nominale stijging van de BTW plaatsgevonden in twee van de vier grootste bedrijfstakken t.w. de handel (3,8%) en zakelijke diensten (2%). De bedrijfstakken transport, opslag en communicatie, en industrie vertonen dalingen van resp. ruim 1 en bijna 5 procent ten opzichte van 2002 (zie tabel 3). Deze ontwikkelingen hebben o.a. te maken met de eerder aangehaalde groei van het toerisme enerzijds, en stagnaties in de havenactiviteiten, scheepsreparatie en raffinage anderzijds.

De BTW is gelijk aan de productiewaarde verminderd met de intermediaire kosten. In drie van de vier bedrijfstakken t.w. de handel, transport en communicatie en zakelijke diensten zijn de intermediaire kosten sterker gestegen dan de productiewaarde. De percentages zijn als volgt:

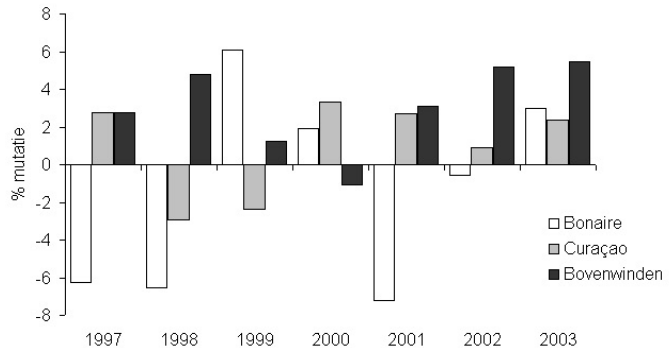
- handel: productiewaarde 8,7 procent; intermediaire kosten 17,1 procent
- transport: productiewaarde 0,5 procent; intermediaire kosten 2 procent
- zakelijke diensten: productiewaarde 13,5 procent; de intermediaire kosten 55,7 procent

In de bedrijfstak industrie zijn zowel de productiewaarde als de intermediaire kosten gedaald met respectievelijk. 10,6 en 13,9 procent.

Indien naar de gehele periode 1996-2003 wordt gekeken blijkt het volgende.

De bedrijfstakken handel en zakelijke diensten vertonen een stijgende trend. De gemiddelde groei is gelijk aan respectievelijk. 3 en 5 procent

Grafiek 5. BBP ontwikkeling per eiland 1996-2003

Tabel 3. BTW ontwikkeling vier grootste bedrijfstakken, Nederlandse Antillen

			Gemiddeld 1996-2003	
	2002	2003	2003	2003
	mln. Naf		% mutatie	
Handel	701,3	728,1	3,8	2,5
Transport en communicatie	388,7	383,7	-1,3	-1,0
Zakelijke diensten	350,5	357,4	2,0	5,4
Industrie	280,5	267,6	-4,6	-3,4

Tabel 4. BTW ontwikkeling vier grootste bedrijfstakken, Bonaire

			Gemiddeld 1996-2003	
	2002	2003	2003	2003
	mln. Naf		% mutatie	
Horeca	25,9	28,9	11,7	8,9
Transport en communicatie	28,0	25,8	-7,8	-7,2
Handel	20,3	21,7	7,0	-0,8
Zakelijke diensten	17,0	17,5	3,0	0,3

De bedrijfstakken transport en industrie vertonen een dalende trend. De gemiddelde afname is gelijk aan respectievelijk 1 en ruim 3 procent.

Ontwikkelingen in Bonaire

Uit tabel 4 blijkt dat de BTW in Bonaire in drie van de vier grootste bedrijfstakken is gegroeid t.w. de bedrijfstakken horeca (11,7%), handel (7%) en zakelijke diensten (3%). Deze groei heeft o.a. te maken met de eerder aangehaalde groei in het toerisme. De BTW van de bedrijfstak transport en communicatie vertoont een daling van bijna 8 procent vanwege afname van de havenactiviteiten.

Voor wat betreft de horeca en de zakelijke diensten zijn zowel de productiewaarde als de intermediaire kosten gestegen, terwijl de productiewaarde en intermediaire kosten van de twee overige bedrijfstakken zijn gedaald.

De productiewaarde van de horeca is met 34 procent gestegen terwijl de intermediaire kosten met bijna 55 procent zijn gestegen.

De productiewaarde van zakelijke diensten is met 12,8 procent gestegen terwijl de intermediaire kosten met bijna 28 procent zijn gestegen.

De productiewaarde van de handel is gedaald met bijna 13 procent. Door de sterkere daling van de intermediaire kosten (35%), heeft toch nog een stijging van de BTW kunnen plaatsvinden.

De productiewaarde van de bedrijfstak transport en communicatie is gedaald met bijna 5 procent. Gecombineerd met de minder sterke daling van de intermediaire kosten (3,2%), heeft een daling van de BTW plaatsgevonden.

Over de periode 1996-2003 vertonen de horeca en zakelijke diensten een stijgende trend. De gemiddelde groei is gelijk aan resp. 8,9 en 0,3 procent. Opvallend is de negatieve gemiddelde mutatie van de BTW van de handel bij een stijgende BTW in 2003. De stijgingen in de overige jaren waren blijkbaar onvoldoende om de sterke dalingen in de jaren 2001 en 2002 te compenseren.

Ontwikkelingen in Curaçao

In Curaçao is de BTW van twee van de top vier bedrijfstakken gestegen (zie tabel 5), namelijk van de handel (4,7%) en zakelijke diensten (0,7%). De BTW van de bedrijfstak transport en de bedrijfstak communicatie en industrie is gedaald met resp. 4,1 en 7 procent.

De BTW van de bedrijfstak handel is met bijna 5 procent gegroeid naar NAF 527,5 miljoen in 2003, zowel de productiewaarde (ca. 9%) als de intermediaire kosten (ca.20%) vertonen stijgingen.

De BTW van de bedrijfstak transport opslag en communicatie is met ruim 4 procent gedaald van NAF 280,5 naar NAF 269 miljoen. Deze ontwikkeling heeft te maken met een daling van de omzetten en daarmee van de productiewaarde (ca. 2 %), de intermediaire kosten zijn min of meer gelijk gebleven.

De BTW in de bedrijfstak zakelijke dienstverlening is gegroeid met bijna 1 procent van NAF 289,2 miljoen in 2002 tot NAF 289,2 miljoen in 2003 terwijl de productiewaarde gestegen is met bijna 9 procent. Dit heeft te maken met een sterke stijging van de intermediaire kosten (41,5%).

De BTW in de bedrijfstak industrie is afgenomen met 7 procent van Naf 254,7 miljoen in 2002 naar Naf 236,9 miljoen in 2003. Zowel de productiewaarde als de intermediaire kosten zijn gedaald met respectievelijk 12,8 om 16,5 procent.

Indien naar de periode 1996-2003 wordt gekeken blijkt dat de bedrijfstak handel en de bedrijfstak zakelijke diensten een stijgende trend vertonen. De gemiddelde groei is gelijk aan resp. bijna 3 en 5 procent.

In de bedrijfstak transport en communicatie en de bedrijfstak industrie is een dalende trend waarneembaar. De gemiddelde daling is gelijk aan respectievelijk 3 en 0,2 procent.

Ontwikkelingen op de Bovenwinden

Uit tabel 6 blijkt dat de BTW op de Bovenwindse eilanden in alle vier de grootste bedrijfstakken is gegroeid in 2003 ten opzichte van 2002. De groei is het sterkst in de bedrijfstak horeca (11,2%) gevolgd door de bedrijfstak transport en communicatie (10,9%), de bouw (9,7%) en de handel (1%).

In alle vier de bedrijfstakken heeft een stijging van de productiewaarde plaatsgevonden. De intermediaire kosten vertonen ook stijgingen met uitzondering van de intermediaire kosten van de bouw die een daling vertonen van bijna 2 procent.

De productiewaarde van de handel is toegenomen met bijna 10 procent, terwijl de intermediaire kosten met 18,6 procent zijn gestegen.

De productiewaarde van de bedrijfstak transport en communicatie is gestegen met 12,5 procent. Gecombineerd met een stijging van de intermediaire kosten (14,1%), heeft een stijging van de BTW (10,9%) plaatsgevonden.

De productiewaarde van de bouw is met bijna 1 procent gestegen terwijl de intermediaire kosten met bijna 2 procent zijn gedaald.

De productiewaarde en intermediaire kosten van de horeca zijn met ruim 11 procent gestegen.

Over de periode 1996-2003 vertonen bovengenoemde bedrijfstakken allen een stijgende trend. De gemiddelde groei is het sterkst bij de bedrijfstak transport en communicatie (9,9%), gevolgd door de bedrijfstakken horeca (9,3%), bouw (6,5%) en handel (2,1%).

Tabel 5: BTW ontwikkeling vier grootste bedrijfstakken, Curaçao

	2002	2003	2003	Gemiddeld 1996-2003
	mln. Naf		% mutatie	
Handel	503,9	527,5	4,7	2,7
Transport en communicatie	280,5	269,0	-4,1	-3,1
Zakelijke diensten	287,2	289,2	0,7	4,5
Industrie	254,7	236,9	-7,0	-0,2

Tabel 6: BTW ontwikkeling vier grootste bedrijfstakken, Bovenwinden

	2002	2003	2003	Gemiddeld 1996-2003
	mln. Naf		% mutatie	
Handel	177,1	179,0	1,0	8,9
Transport en communicatie	80,2	89,0	10,9	-7,2
Bouw	78,2	85,8	9,7	-0,8
Horeca	73,7	82,0	11,2	0,3

Inkomsten en uitgaven van de landsoverheid en eilandoverheid Curaçao in 2002.

Joyce Mahabali

De eilandoverheid van Curaçao is voor een groot deel van haar inkomsten afhankelijk van de belastingen die door gezinnen worden opgebracht.

De landsoverheid daarentegen is grotendeels afhankelijk van belastingopbrengsten betaald door bedrijven

Belangrijke uitgavenposten voor beiden zijn de loonsommen en de rentebetalingen.

Daarnaast geeft de eilandoverheid veel uit aan goederen en diensten en inkomensoverdrachten aan gezinnen (onderstand e.d.)

De landsoverheid geeft daarnaast veel uit aan inkomensoverdrachten aan het eilandgebied

Inleiding

Onderstaand volgt een overzicht van de inkomsten en uitgaven van de lands- en eilandsoverheid van Curaçao over 2002.

In tabel 1 worden de eilandcijfers gepresenteerd en in tabel 2 de landcijfers.

De ontwikkelingen van de cijfers worden geanalyseerd gevolgd door een toelichting van de posten die gehanteerd zijn in de tabellen.

Ontwikkelingen

Eilandoverheid Curaçao

De *inkomsten* zijn in 2002 afgenomen met 3,5 procent van 775,9 miljoen naar 748,4 miljoen. Het grootste deel van de inkomsten (bijna 51 procent) is afkomstig van de directe belastingen betaald door gezinnen. Deze zijn afgenomen met 1,6 miljoen.

De directe belastingen betaald door bedrijven zijn afgenomen met 11,9 procent van 76,3 miljoen naar 67,2 miljoen. Ook de indirecte belastingen van bedrijven zijn afgenomen en wel met 17,4 procent. De overige inkomsten van bedrijven die nog geen 7 procent uitmaken van het totaal zijn afgenomen met 5,9 miljoen. De inkomensoverdrachten om niet van gezinnen zijn afgenomen evenals de goederen en diensten aan gezinnen en bedrijven met respectievelijk 2 miljoen en 2,6 miljoen.

In 2002 zijn de *uitgaven* gestegen van 733,5 miljoen naar 838,2 miljoen. Deze toename van ruim 14 procent wordt voornamelijk toegeschreven aan de stijging van de lonen en sociale lasten met 35,8 procent en de stijging van de binnenlandse rentebetalingen met 33,1 procent. Daarnaast zijn toegenomen de goederen en diensten door bedrijven met 25,4 miljoen (13,2 procent), prijsverlagende subsidies met 5,7 miljoen (10,7 procent) en inkomensoverdrachten om niet aan land met 1,9 miljoen (12,7 procent). Rente van overheid aan buitenland en bruto investeringen zijn lichtjes toegenomen.

Tabel 1. Inkomsten en uitgaven van de Eilandsoverheid Curaçao

	2001	2002	Mutatie 2001-2002	
	Waarde	Waarde	absoluut	relatief
	mln NAF			%
Inkomsten				
Directe belastingen van gezinnen	382.5	380.9	-1.6	-0.4
Directe belastingen van bedrijven	76.3	67.2	-9.1	-11.9
Inkomensoverdrachten om niet van buitenland	120.0	120.0	0.0	0.0
Indirecte belastingen van bedrijven	53.5	44.2	-9.3	-17.4
Overige inkomsten van bedrijven	8.4	2.5	-5.9	-70.2
Inkomensoverdrachten om niet van gezinnen	11.4	9.4	-2.0	-17.5
Goederen en diensten aan gezinnen en bedrijven	5.2	2.6	-2.6	-50.0
Schenkeningen	118.6	121.6	3.0	2.5
Totale inkomsten	775.9	748.4	-27.5	-3.5
Uitgaven				
Loonsom overheid	203.1	275.8	72.7	35.8
Goederen en diensten door bedrijven	192.6	218.0	25.4	13.2
Binnenlandse rentebetalingen	84.4	112.3	27.9	33.1
Rente van overheid aan buitenland	9.3	9.5	0.2	2.2
Prijsverlagende subsidies	53.2	58.9	5.7	10.7
Inkomensoverdrachten om niet aan land	15.0	16.9	1.9	12.7
Inkomensoverdrachten om niet aan gezinnen	157.0	135.1	-21.9	-13.9
Bruto investeringen	10.9	11.7	0.8	7.3
Kapitaaloverdrachten	8.0	0.0	-8.0	-100.0
Totale uitgaven	733.5	838.2	104.7	14.3

Bron: Bank van de Nederlandse Antillen

Tabel 2. Inkomsten en uitgaven van de Landsoverheid Curaçao

	2001 ¹	2002 ¹	Mutatie 2001-2002	
	Waarde	Waarde	absoluut	relatief
	mln NAF			%
Inkomsten				
Kapitaaloverdrachten om niet van gezinnen	0.6	2.6	2.0	333.3
Indirecte belastingen van bedrijven	438.9	455.4	16.5	3.8
Overige inkomsten van bedrijven	63.3	51.1	-12.2	-19.3
Inkomensoverdrachten om niet van gezinnen	14.9	14.2	-0.7	-5.0
Goederen en diensten aan gezinnen en bedrijven	1.1	1.4	0.3	27.3
Schenkeningen	15.0	16.9	1.9	12.7
Totale inkomsten	533.8	541.6	7.8	1.5
Uitgaven				
Loonsom overheid	168.1	212.2	44.1	26.3
Goederen en diensten door bedrijven	71.9	75.0	3.1	4.4
Binnenlandse rentebetalingen	88.5	104.1	15.6	17.6
Rente van overheid aan buitenland	6.3	19.5	13.2	209.5
Prijsverlagende subsidies	4.3	17.6	13.3	309.3
Inkomensoverdrachten om niet aan eiland Curacao	178.6	177.2	-1.4	-0.8
Inkomensoverdrachten om niet aan gezinnen	46.1	38.6	-7.5	-16.3
Bruto investeringen	14.4	7.0	-7.4	-51.4
Kapitaaloverdrachten	6.5	9.5	3.0	45.7
Netto leningen	1.7	17.4	15.7	923.5
Totale uitgaven	586.4	678.1	91.7	15.6

¹ Cijfers zijn schattingen

Landsoverheid Curaçao

De *inkomsten* zijn licht gestegen van 533,8 miljoen naar 541,6 miljoen. De indirecte belastingen van bedrijven hebben het grootste aandeel, n.l. bijna 87 procent. Deze zijn toegenomen met van 438,9 miljoen in 2001 naar 455,4 miljoen in 2002. Een stijging van 3,8 procent. Verder zijn toegenomen goederen en diensten aan gezinnen en bedrijven en schenkingen met respectievelijk 300 duizend en 1,9 miljoen. De posten die afgenomen zijn, zijn overige inkomsten van bedrijven met 19,3 procent en inkomensoverdrachten om niet van gezinnen met 5 procent.

De *uitgaven* zijn toegenomen met ruim 15% van 586,4 miljoen in 2001 naar 678,1 miljoen in 2002. De posten die voor een groot deel de uitgaven bepalen zijn de lonen en sociale lasten met een aandeel van 31%, de inkomensoverdrachten om niet aan eiland Curaçao met een aandeel van 26% en de binnenlandse rentebetalingen met 15,4%. De lonen en sociale lasten zijn toegenomen met 44,1 miljoen of te wel 26,3 procent. De binnenlandse rentebetalingen zijn toegenomen van 88,5 miljoen in 2001 naar 104,1 miljoen in 2002, een stijging van 17,6 procent. De rente van overheid aan buitenland is toegenomen met 13,2 miljoen evenals prijsverlagende subsidies met 13,3 miljoen. De bruto investeringen vertonen een afname.

Toelichting op de posten in de tabellen

Directe belastingen van gezinnen

Directe belastingen worden geheven op het inkomen en vermogen van bedrijven en gezinshuishoudingen. Deze belastingen worden zoals de naam reeds aangeeft rechtstreeks op het inkomen van de verschuldigde geheven. De directe belastingen van gezinshuishoudingen omvatten de inkomsten-, loon- en motorrijtuigenbelasting. De motorrijtuigenbelasting wordt voor het gedeelte dat betaald is door bedrijven als een indirecte belasting aangemerkt.

Directe belastingen van bedrijven

Winstbelasting is de enige vorm van directe belastingen betaald door bedrijven aan de overheid. De inkomstenbelasting welke in feite ook door bedrijven wordt betaald, wordt in de nationale rekeningen echter aangemerkt als een directe belasting welke uitsluitend door gezinshuishoudingen is verschuldigd. De reden daarvan is dat het nettoresultaat van niet-N.V.'s rechtstreeks deel uitmaakt van het inkomen van gezinshuishoudingen.

Inkomensoverdracht om niet van buitenland

Het betreft hier dat deel van de winstbelasting dat off-shore maatschappijen (niet-ingezetenen bedrijven) aan de overheid afstaan.

Indirecte belastingen van bedrijven

Indirecte belastingen zijn belastingen ten aanzien van de productie, verkoop, inkoop of gebruik van goederen en diensten die door de producenten als kosten van de productie worden beschouwd. De wijze van heffing geschiedt niet direct bij de consument, maar via de producent die deze belasting doorberekent in de kostprijs. Voorbeelden zijn o.a. invoerrechten, accijnzen, gebruiks- en grondbelasting.

Overige inkomsten van bedrijven

Deze post omvat de door het eilandgebied ontvangen dividenden van de overheids-N.V.'s en van de Centrale Bank, de netto pachten, alsmede de netto besparingen en rente van de niet-rechtspersoonlijkheid bezittende overheidsbedrijven. De negatieve netto besparingen van de overheidsbedrijven zijn op deze bedragen in mindering gebracht.

Inkomensoverdrachten om niet van gezinnen

Deze bedragen betreffen ontvangsten van de overheid zoals school-, college- en examengelden, boeten en vervolgingskosten, leges en retributies voor prestaties van de overheid die niet als een "verkoop" van een dienst zijn aan te merken, de netto-opbrengsten van de Landsloterij, ouderlijke bijdragen in verleende studiebeurzen etc.

Goederen en diensten aan gezinnen en bedrijven

Goederen en diensten aan bedrijven heeft betrekking op de diensten geleverd door hoofdzakelijk D.O.W., S.V.B. en Veterinaire Dienst aan de particuliere - en overheidsbedrijven. Daarnaast zijn ook de leges en retributies ontvangen van bedrijven i.v.m. inklaring van goederen door de douane, ophalen van bedrijfsvuil door Selikor, gerechtskosten e.d., hierin begrepen. Slechts de betalingen voor diensten waartegenover geen uitdrukkelijke verplichting opgelegd door de overheid staat, zijn als verkopen" van diensten aangemerkt. Het betaalde bedrag moet bovendien in een redelijke verhouding staan tot de geleverde dienst, wil dit als een verkoop" worden aangemerkt.

Onder goederen en diensten aan gezinshuishoudingen is opgenomen de gelden ontvangen van gezinshuishoudingen i.v.m. diensten geleverd door musea, bibliotheken, Hof van Justitie, onderwijs (boekengelden) etc.

Schenkeningen

Het gaat hier voornamelijk om schenkingen vanuit de landsoverheid Curaçao naar de eilandoverheid Curaçao (tabel 1) en omgekeerd (tabel 2).

Loonsom overheid

Tot de loonsom overheid worden gerekend de bezoldigingen, lonen, vergoedingen voor overwerk, loonindexeringen, standplaatstoelagen, kindertoelagen, vakantiewerkloontoeslagen, gratificaties, kostwinnerstoelagen, detacheringtoelagen en doorbetaalde lonen i.v.m. ziekte, studie en andere korte afwezigheid van het werk, met behoud van inkomen, de toeslagen A.O.V. en A.W.W., de kosten van medische verzorging van het personeel, aanvullingsbijdragen op premies aan pensioenfondsen en levensverzekeringsmaatschappijen (niet het werknemersdeel), de kosten van uit- en terugzending van personeel, kledingtoelagen en andere bijdragen die niet tot de lonen en salarissen zijn gerekend.

Goederen en diensten door bedrijven

Deze post geeft aan, de totale waarde van de verkopen van zowel consumptie- als kapitaalgoederen door bedrijven aan de overheid. Ook de leveringen van overheidsbedrijven aan de overheid zijn inbegrepen.

Binnenlandse rentebetalingen

Deze betreffen onder andere rentebetalingen i.v.m. kapitaalverstrekkingen door levensverzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen aan de overheid bijv. onderhandse leningen en aankoop van staatsobligaties en rentebetalingen aan commerciële banken en de Centrale Bank.

Rente van overheid aan buitenland

Het gaat hier hoofdzakelijk om rentebetalingen door de overheid aan het buitenland i.v.m. ontvangen leningen.

Prijsverlagende subsidies

De prijsverlagende subsidies, ontvangen van de overheid, hebben zoals de naam reeds aangeeft een kostprijsverlagend effect op de producten van bedrijven. Het doel van deze subsidies is om te voorkomen dat het bedrijf verlies zal lijden indien zij haar producten verkoopt tegen een prijs die de kostprijs niet dekt. Een (te) lage verkoopprijs kan door de overheid worden afgedwongen indien zij dit op sociale gronden wenselijk acht, bijv. de waterprijs en huren van woningen. De overheid koopt dan a.h.w. middels de subsidie een gedeelte van de productie op.

Inkomensoverdracht om niet aan land

Het gaat hier om schenkingen gedaan door de eilandsoverheid aan de landsoverheid. Het bijvoegsel “om niet” brengt tot uitdrukking dat tegenover de overdracht geen tegenprestatie geleverd hoeft te worden, dus noch een terugbetaling noch een levering van een arbeidsprestatie of dienst.

Inkomensoverdracht om niet aan gezinnen

Hier betreft het diverse overdrachten (schenkingen van de overheid) aan gezinshuishoudingen zoals onderstand en noodvoorzieningen aan behoeftigen, studiebeurzen, eilandspensioenen en pensioenvervangende uitkeringen e.d..

Bruto investeringen

Bruto investeringen omvatten de uitgaven van producenten aan verhandelbare goederen. Bruto investeringen in vaste activa, die zowel kunnen worden aangekocht als in eigen beheer kunnen worden voortgebracht, omvatten:

- Goederen met een levensduur van 1 jaar of langer, met uitzondering van gronden, minerale afzettingen en andere niet - reproduceerbare materiële activa.
- Uitgaven met betrekking tot de verbetering en verandering van goederen met een levensduur van 1 jaar of langer, die de verwachte economische levensduur aanmerkelijk doet verlengen of de productiviteit belangrijk doet toenemen.
- Uitgaven met betrekking tot de winning en verbetering van land.
- Aankopen van vee voor de fokkerij, trekdieren, melkkoeien e.d.
- Dealer's marges en andere overdrachtkosten met betrekking tot transacties in land e.d.

Naast de bruto investeringen in vaste activa wordt ook tot de bruto investeringen gerekend de verandering in de voorraden; een afname van de voorraden vormt een desinvestering. De voorraden bestaan voornamelijk uit materialen, hulpstoffen, goederen in bewerking en nog niet afgezette eindproducten.

Kapitaaloverdrachten

Het betreft hier alle schenkingen aan gezinshuishoudingen en instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van investeringen in vaste activa, uitkeringen aan de pensioenfondsen wegens tekorten in het fonds en de afdrachten van ontwikkelingsgelden bestemd voor kapitaalprojecten, aan de overheidsbedrijven.

Kapitaaloverdrachten om niet van gezinnen

Deze betreffen de successie- en overgangsbelasting geheven door de landsoverheid. Zij worden gezien als heffingen op het vermogen van gezinshuishoudingen.

Netto leningen

Deze post omvat het saldo van kapitaalverstrekkingen aan derden.

Armoedeindicatoren voor de Nederlandse Antillen

Francis Vierbergen

Inleiding

Een aantal jaren geleden werden in Modus een tweetal artikelen gepubliceerd met betrekking tot armoede, inkomensverdeling en consumptie⁴. De gegevens die toen werden gebruikt waren grotendeels gebaseerd op informatie afkomstig uit de Arbeidskrachtenonderzoeken 1996 en 1997 en het budgetonderzoek uit 1994-'95.

Toen al stonden armoede en inkomensverdeling volop in de belangstelling. De discussie is sedertdien alleen maar toegenomen. Met het beschikbaar komen van nieuwe inkomensgegevens uit de Census van 2001 kan de analyse met betrekking tot de inkomensverdeling worden geactualiseerd. Dit artikel zal daarom ook met name in het teken staan van de inkomensverdeling en de ontwikkeling daarin tussen de censusmomenten 1992 en 2001.

Voor wat betreft de actualisering van de consumptiepatronen zal moeten worden gewacht op de uitkomsten van het budgetonderzoek, dat naar verwachting in juli van dit jaar zal aanvangen en dat doorloopt tot en met juni 2005. De resultaten daarvan zullen daarom niet eerder dan eind 2005 beschikbaar komen voor publicatie.

In het kader van de door de Verenigde Naties uitgeroepen "Millennium Development Goals" zal een deel van dit artikel tevens gewijd zijn aan (een deel van) de indicatoren die gebruikt worden om het bereiken van die doelstellingen te kunnen monitoren, alsmede de beschikbaarheid van die gegevens.

Methodologie

Operationalisering van het begrip armoede

Om in staat te zijn om armoede gericht te bestrijden is het noodzakelijk om een werkbare definitie van het begrip armoede te hanteren. Daarbij is het tevens van belang dat die definitie door alle instanties die beleidsmatig met het bestrijden van armoede te maken hebben wordt gehanteerd, zodat eenduidigheid in het beleid gegarandeerd wordt.

Armoede en inkomensverdeling staan volop in de belangstelling.

In dit artikel worden de ontwikkelingen in de inkomensverdelingen per eiland tussen 1992 en 2001 vergeleken.

In Curaçao blijft het armoedeprobleem het grootst, hoewel het percentage huishoudens onder de armoedegrens is gedaald.

Bonaire heeft het laagste percentage huishoudens onder de armoedegrens, gevolgd door St. Maarten en Saba.

Het percentage van St. Eustatius ligt dicht in de buurt van Curaçao.

⁴ "Inkomensverdeling en armoede in de Nederlandse Antillen", Modus jaargang 4 nummer 2, december 1999; "Bestedingen van armere huishoudens", Modus jaargang 4 nummer 1, juli 1999.

In dat kader is het gewenst dat door alle sociale partners een armoedegrens wordt vastgesteld en geaccepteerd. In vele landen is reeds een officiële “poverty line” vastgesteld. Nederland kent een voor de politieke besluitvorming gehanteerd begrip “beleidsmatig minimum”.

Het belang van zo’n “poverty line” is gelegen in het feit dat daardoor de doelgroepen scherp in beeld kunnen worden gebracht, zodat het beleid zich efficiënt kan richten op die doelgroepen, en dat daardoor de ernst van de situatie ook kwantitatief kan worden vastgesteld. Ook voor statistische doeleinden is een armoedegrens van groot belang.

In de Nederlandse Antillen is een “poverty line” nooit vastgesteld. Daardoor is het, naast het feit dat het beleid zich niet scherp kan richten op de doelgroep, ook moeilijk om de armoede te kwantificeren.

Er bestaat een maatschappelijke definitie van armoede die deze definieert als de onmogelijkheid van een huishouden om haar leden te voorzien in de elementaire behoeften aan voeding, kleding, huisvesting, opleiding en gezondheidszorg.

Door die behoeften verder te kwantificeren naar basisgoederen en diensten en vervolgens daaraan een prijs toe te kennen ontstaat een soort minimuminkomen dat als formele armoedegrens kan worden beschouwd.

Het ontbreken van een dergelijke formele armoedegrens in de Nederlandse Antillen leidt er toe dat het begrip armoede op een andere manier moet worden gedefinieerd. In navolging van wat daarbij in internationaal vergelijkend onderzoek gebruikelijk is wordt gebruik gemaakt van een *relatieve* armoedegrens⁵.

Daarbij wordt niet meer gekeken naar het inkomen van een huishouden, maar wordt het feit dat zij tot de armste huishoudens behoort als criterium voor armoede gehanteerd. In dit artikel wordt de inkomensgrens van de twintig procent armste huishoudens daarom als armoedegrens gebruikt. Dit is een vrij arbitraire beslissing, maar heeft als voordeel dat nu iets meer over de huishoudens die onder de armoedegrens leven kan worden gezegd.

Huishoudinkomen

Armoede treft mensen, maar armoede kan vaak alleen gemeten worden op het niveau van de huishoudens waarvan deze mensen deel uit maken. Het is tenslotte het huishoudinkomen dat wordt aangewend voor de consumptieve uitgaven van alle huishoudleden. Het huishoudinkomen bepaalt daarmee het (materiele) welvaartsniveau van de personen die in het huishouden aanwezig zijn.

Uitgangspunt van de analyse vormt daarom het huishoudinkomen.

Gebruik makend van de inkomensgegevens die personen tijdens de Census opgaven moeten er een aantal bewerkingen worden uitgevoerd om huishoudens goed met elkaar te kunnen vergelijken.

Van bruto inkomen naar netto inkomen

Indachtig de definitie van armoede die eerder neerkomt op bestedingen van huishoudens dan op inkomen, moet getracht worden het bruto huishoudinkomen te vertalen naar het netto besteedbaar inkomen.

⁵ Dit begrip komt overeen met het begrip ‘relatieve armoede’ volgens Townsend (‘Poverty in the United Kingdom’ ; 1979), waar het een vergelijking maakt tussen groepen onderling, maar niet met de andere componenten die door hem worden gehanteerd, zoals sociale uitsluiting en de eigen belevenis van de situatie. Het gaat in dit artikel primair om de meetbaarheid en daardoor om de (politieke) zichtbaarheid van armoede.

Daarom werden de bruto persoonlijke inkomens herleid naar netto inkomens door vermindering met de premies sociale verzekering (AOV en AVBZ), voor zover toepasbaar, en het geldende tarief voor de loon- en inkomstenbelasting.

Dit is natuurlijk slechts een benadering van de werkelijkheid omdat hierbij geen rekening gehouden kan worden met extra aftrekposten die de inkomstenbelasting kent.

Van persoonlijk inkomen naar huishoudinkomen

Na berekening van de netto inkomens werden de persoonlijke inkomens van alle huishoudleden met een inkomen opgeteld tot het totale huishoudinkomen.

Voor de berekening van het netto huishoudinkomen met behulp van de censusgegevens van 1992 moest de berekening worden omgedraaid: eerst berekening van het bruto huishoudinkomen en vervolgens berekening van het netto huishoudinkomen, omdat voor dat jaar de (deels) verzelfstandigde positie van de gehuwde werkende vrouw nog niet gold. Ook werd toen een andere belastingtariefstructuur gehanteerd dan in 2001.

Standaardisering van het netto huishoudinkomen

Niet alle huishouden zijn gelijk van samenstelling. Zo zijn er alleenstaanden, gehuwden of samenwonenden met of zonder kinderen, meergezinshuishoudingen, elk met meerdere samenstellingsvormen.

Daarom wordt het netto huishoudinkomen gestandaardiseerd naar één type huishouden: het eenpersoonshuishouden. Dat gebeurt door middel van het door de OECD (Organization for Economical Cooperation and Development) ontwikkelde equivalentiefactor. Deze methode wordt ook door Eurostat, het statistische bureau van de Europese Gemeenschap toegepast om internationale vergelijkingen te maken.

Ieder huishouden krijgt volgens deze methode een schaalfactor die afhankelijk is van het aantal personen in het huishouden. De schaalwaarde wordt bepaald door aan de eerste volwassene in het huishouden de factor 1 toe te kennen, aan iedere volgende persoon van 14 jaar en ouder een factor 0,5 en tenslotte aan elk kind beneden de 14 jaar een factor van 0,3. De som van alle individuele factoren bepaalt de huishoudfactor. Het huishoudinkomen wordt tenslotte gedeeld door deze factor om het gestandaardiseerde huishoudinkomen te verkrijgen.

Inkomensverdeling

Door alle huishoudens in volgorde van laag naar hoog inkomen te rangschikken kunnen vijf groepen van gelijke aantallen huishoudens worden gemaakt, de zogenaamde quintielengroepen. Ieder quintiel bevat 20 procent van alle huishoudens, gerangschikt van laagste inkomens naar hoogste inkomen. Per quintiel wordt het totaalinkomen van alle huishoudens tezamen berekend. Vervolgens wordt het aandeel van elk quintiel in het totaal van alle inkomens over alle groepen berekend.

Tabel 1 geeft de uitkomsten van deze rekenmethode.

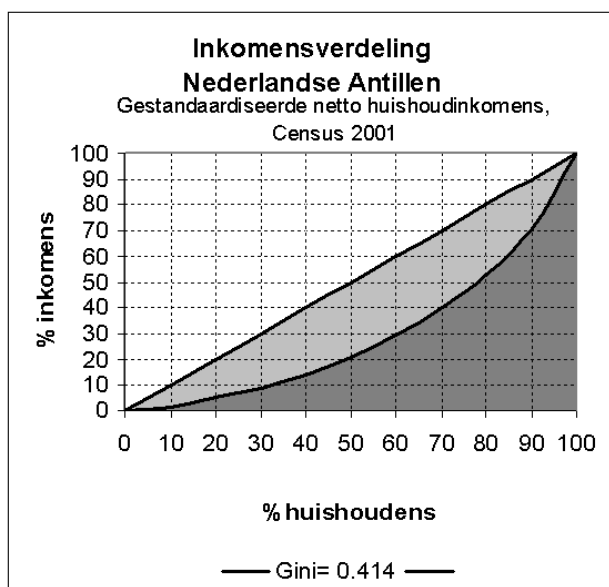
Bij een perfecte verdeling van de inkomens zou iedere 20 procentgroep ook twintig procent van het totaalinkomen ter beschikking hebben. In werkelijkheid beschikt de armste groep slechts over 4 tot 6 procent van het totaalinkomen. Het laagste percentage geldt hierbij voor Curaçao en de hoogste voor Bonaire en Saba. Daarentegen beschikt de rijkste groep huishoudens over 44 tot 47 procent van het totaalinkomen. Hierbij geldt het laagste percentage voor Bonaire en het hoogste percentage voor Curaçao en St. Eustatius.

	Neder- landse Antillen	Bonaire	Curaçao	St. Maarten	St. Eustatius	Saba
1e (laagste) 20% groep	4	6	4	5	5	6
2e 20% groep	10	11	9	11	10	10
3e 20% groep	15	16	15	15	15	16
4e 20% groep	24	23	24	22	23	22
5e (hoogste) 20% groep	47	44	47	46	47	46
Totaal	100	100	100	100	100	100
verhouding inkomensaandeel hoogste groep t.o.v. laagste groep	10,7	7,5	11,4	8,7	9,7	8,1
GINI	0,414	0,375	0,423	0,395	0,412	0,386

Bron: census 2001; gestandaardiseerd netto huishoudinkomen

Een maat om de inkomensongelijkheid te meten is de verhouding van het inkomensaandeel van de rijkste groep huishoudens ten opzichte van dat van de armste huishoudens. Deze factor komt uit op 10,7 voor de Antillen als totaal. De groep rijkste huishoudens heeft een inkomen dat bijna elf maal zo hoog is dan dat van de groep armste huishoudens.

De ongelijkheid is het grootst in Curaçao (11,4) en het kleinst in Bonaire (7,5).

Een andere ongelijkheidsmaat is de zogenaamde GINI coëfficiënt⁶. Deze maat heeft een waarde tussen 0 (perfect gelijkheid) en 1 (volkomen ongelijk). Hoe lager de coëfficiënt hoe minder ongelijk de inkomensverdeling. De GINI meet de ongelijkheid voor alle inkomensgroepen en is daarom nauwkeuriger dan de gehanteerde maat in de vorige paragraaf.

De inkomensongelijkheden zijn volgens de GINI methode het grootst in Curaçao en St. Eustatius, en het kleinst in Bonaire.

In de grafiek is voor de Nederlandse Antillen de zogenaamde Lorenz-curve weergegeven. Deze is de kromme lijn in het onderste deel van de grafiek die (cumulatief) aangeeft welk deel van de huishoudens welk deel van het totaalinkomen tot hun beschikking heeft. De rechte lijn geeft de situatie weer indien er

sprake zou zijn van een perfecte inkomensverdeling. De GINI coëfficiënt is de verhouding tussen het oppervlakte van het gebied dat zich bevindt tussen de Lorenz-curve en de rechte lijn (het lichtgrijze deel in de grafiek) en het oppervlakte van de onderste driehoek in haar geheel (het lichtgrijze en donkergrijze deel samen).

⁶ Naar de Italiaanse Statisticus Corrado Gini die deze methode van meting van inkomensongelijkheid heeft ontwikkeld. De GINI meet het oppervlakte tussen de Lorenzcurve en de rechte lijn van de perfecte inkomensverdeling en deelt deze door de totale oppervlakte bij perfecte inkomensverdeling.

Head Count Index en Poverty Gap Index

De Wereldbank en ook de Verenigde Naties hanteren een aantal armoedeindicators die de mate van armoede in een land weergeven. Een tweetal indicatoren zijn in dit verband de zogenaamde “Head Count Index” en de “Poverty Gap Index”.

De “Head Count Index” geeft het aandeel personen weer die beneden de armoedegrens leven. De “Poverty Gap Index” poogt daarnaast aan te geven wat het inkomenstekort is die dit deel van de bevolking verhindert om boven de armoedegrens uit te stijgen. Daartoe wordt het gezamenlijke inkomenstekort van alle arme personen gedeeld door de totale bevolking. Als percentage berekend geeft de index aan welk percentage iedereen van zijn inkomen zou moeten overdragen om het inkomenstekort van de armen op te heffen.

De algemene formule voor beide “Poverty indices” is als volgt:

$$P(\alpha) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left(1 - \frac{y_i}{\pi}\right)^\alpha$$

waarbij q de omvang van de bevolking onder de armoedegrens is, n de totale bevolking, y het inkomen van de persoon onder de armoedegrens, π de armoedegrens en α de parameter die het type index bepaalt.

Indien α gelijk aan 0 is, dan is de formule gelijk aan de “Head Count Index”. Is α gelijk aan 1 dan wordt de formule de “Poverty Gap Index”.

Een bijzondere vorm van de “Poverty Gap Index” wordt verkregen door α gelijk aan 2 te maken. Daarbij wordt het verschil tussen het inkomen en de armoedegrens gekwadrateerd. Deze zogenaamde “Foster-Greer-Thorbecke” (FGT2) index heeft als extra eigenschap dat aan de armste van de armen extra weging wordt gegeven, want hoe verder verwijderd van de armoedegrens hoe meer weging aan het inkomenstekort van die persoon wordt gegeven. De FGT2 index geeft daardoor beter inzicht in de diepte van de armoede.

Teneinde deze indices te kunnen berekenen is het noodzakelijk een armoedegrens vast te stellen. Zoals eerder beschreven is daarvoor op tamelijk arbitraire wijze de grens gelegd bij de bovengrens van het inkomen van de 20 procent armste huishoudens. Dat komt, teruggerekend, neer op een bruto inkomen van 586 gulden per maand voor een alleenstaande. Voor andere huishoudtypen kan het betreffende bedrag worden berekend door gebruik te maken van de equivalentiefactoren. Voor een huishouden van twee volwassenen en twee kinderen zou de grens bijvoorbeeld uitkomen op 1230 gulden per maand. Deze bedragen gelden voor alle eilanden van de Nederlandse Antillen. Eilandspecifieke varianten zijn nu niet doorgerekend.

	Headcount Index	Poverty Gap Index	FGT2 Index
Curaçao	23,2	9,0	4,5
Bonaire	14,8	4,4	2,0
St. Maarten	16,3	5,5	2,9
St. Eustatius	21,1	6,6	2,6
Saba	17,9	3,3	0,7
Ned. Antillen	21,3	7,6	3,6

Bron: census 2001

Nu dat de grens is vastgesteld kunnen de huishoudens die onder de grens vallen worden vastgesteld en daarmee ook de aantallen personen die in die huishoudens leven. In tabel 2 worden de armoede indicatoren vermeld.

Voor de Nederlandse Antillen als geheel geldt dat ruim 21 procent van de bevolking beneden de armoedegrens leeft. De hoogste percentages gelden voor Curaçao en St. Eustatius, de laagste voor Bonaire.

Uit de tabel blijkt ook dat de diepte van de armoede in Curaçao veruit groter is dan geldt voor de andere eilanden. Voor Saba is de uitkomst daarentegen relatief veel gunstiger.

Ontwikkelingen tussen 1992 en 2001

Inkomensverdeling

Nu de armoedegrens met behulp van de gegevens uit de Census van 2001 is vastgelegd kan de situatie van de arme huishoudens worden vergeleken met de uitkomsten van de Census van 1992. Daartoe wordt het inkomen dat als grens wordt aangemerkt met behulp van consumenten prijsindices teruggerekend naar de koopkracht van 1992. Aangezien zich tussen 1992 en 2001 verschillende prijsontwikkelingen hebben voorgedaan in Curaçao, Bonaire en de Bovenwinden, en hiervoor ook aparte informatie aanwezig is, is voor elk eilandgebied⁷ een aparte berekening gemaakt.

Tabel 3. Inkomensandelen van 20%-huishoudgroepen naar eiland, vergelijking 1992- 2001						
	Nederlandse Antillen		Bonaire		Curaçao	
	1992	2001	1992	2001	1992	2001
1 ^e (laagste) 20% groep	4	4	6	6	4	4
2 ^e 20% groep	10	10	12	11	10	9
3 ^e 20% groep	16	15	17	16	16	15
4 ^e 20% groep	24	24	23	23	24	24
5 ^e (hoogste) 20% groep	46	47	43	44	46	47
Totaal	100	100	100	100	100	100
verhouding inkomensandeel hoogste groep t.o.v. laagste groep	10,3	10,7	7,2	7,5	10,6	11,4
GINI	0,404	0,414	0,352	0,375	0,412	0,423
	St. Maarten		St. Eustatius		Saba	
	1992	2001	1992	2001	1992	2001
1e (laagste) 20% groep	5	5	5	5	6	6
2e 20% groep	11	11	10	10	12	10
3e 20% groep	16	15	16	15	17	16
4e 20% groep	24	22	24	23	23	22
5e (hoogste) 20% groep	44	46	46	47	43	46
Totaal	100	100	100	100	100	100
verhouding inkomensandeel hoogste groep t.o.v. laagste groep	9,6	8,7	9,7	9,7	7,4	8,1
GINI	0,387	0,395	0,401	0,412	0,349	0,386

Bron: Census 1992, 2001. Gestandaardiseerd netto huishoudinkomen

In tabel 3 worden de uitkomsten van 1992 vergeleken met die van 2001. Voor alle eilanden, en dus ook voor de Nederlandse Antillen als geheel zijn de GINI coëfficiënten gestegen, hetgeen betekent dat de inkomensongelijkheid in de periode onder beschouwing is toegenomen. De grootste stijging in de GINI coëfficiënt is waar te nemen in Saba. Een reden hiervoor kan zijn dat door de komst van de Medical School er meer mensen met een hoger inkomen zich op dit eiland hebben gevestigd.

⁷ Waarbij voor Saba en St. Eustatius geldt dat de prijsontwikkelingen voor deze eilanden gelijk gesteld wordt aan die van St. Maarten.

De verhouding tussen het inkomen van de armste 20 procentgroep en de rijkste 20 procentgroep laat een iets minder duidelijk beeld zien. Deze is in St. Eustatius tussen 1992 en 2001 gelijk gebleven en in St. Maarten zelfs afgenomen⁸. Dat duidt erop dat er ook onderlinge verschuivingen in de andere 20 procentgroepen hebben plaatsgevonden.

Tabel 4. Ontwikkeling Poverty Indices 1992-2001

		Headcount Index	Poverty Gap Index	FGT2 Index
Curaçao	2001	23,2	9,0	4,5
	1992	26,4	10,2	5,4
Bonaire	2001	14,8	4,4	2,0
	1992	18,0	6,8	3,4
St. Maarten	2001	16,3	5,5	2,9
	1992	15,6	8,0	6,2
St. Eustatius	2001	21,1	6,6	2,6
	1992	24,7	9,6	5,1
Saba	2001	17,9	3,3	0,7
	1992	16,7	5,6	3,1
Ned. Antillen	2001	21,3	7,6	3,6
	1992	23,6	9,4	5,1

Bron: Census 1992, 2001

Head count en Poverty Gap

De Head Count Index en de Poverty Gap Index voor 2001 worden in tabel 4 vergeleken met 1992. Daaruit blijkt dat voor de Benedenwinden en St. Eustatius het percentage mensen onder de armoedegrens tussen 1992 en 2001 is gedaald, terwijl het overeenkomstige percentage voor St. Maarten en Saba juist is gestegen.

De Poverty Gap Index is voor alle eilanden gedaald, en dat geldt ook voor de gewogen index.

Geografische spreiding

Voor de drie grootste eilanden is de spreiding van de armoede over de zones of buurten nader bekeken. Per geografische eenheid is het percentage huishoudens dat een inkomen heeft beneden de in dit artikel gehanteerde armoedegrens berekend.

Tabel 5. Zones en buurten met de hoogste percentages huishoudens beneden de armoedegrens

Curaçao (zones)		Bonaire (buurten)		St. Maarten (buurten)	
	%		%		%
Fortuna	53	Bario Mexico	22	Defiance	18
Koraal Specht	34	Tera Cora	20	Dutch Quarter	18
Lelienberg	33	Antriol Pabou	18	Middle Region	17
Punda	33	Antriol Pariba	18	Over the Bank	17
Otrabanda	32	Nort Salinja	18	Zorg en Rust	16
Kanga/Dein	32	Rincon Noord	17	Sucker Garden	16
Roosendaal	31			Over the Pond	16
Scharloo	31			Phillipsburg	16
Tera Pretu	30				
Souax	30				
Wishi	30				

In Curaçao komt het hoogste percentage huishoudens met een inkomen beneden de armoedegrens voor in de zone Fortuna. Meer dan de helft van de huishoudens heeft een inkomen beneden de armoedegrens. Voor een tiental andere zones ligt het percentage tussen de 30 en 34 procent.

In St. Maarten komen dergelijk hoge percentages niet voor. De hoogste percentages gelden hier voor Dutch Quarter en Defiance, met elk 18 procent, op de voet gevolgd door

Middle Region en Over the Bank met ieder 17 procent. Een viertal andere wijken heeft een percentage van 16.

In Bonaire komen de hoogste percentages, boven de 20 procent, huishoudens beneden de armoedegrens voor in de wijken Tera Cora en Bario Mexico. Voor Antriol en Nort Salinja gelden percentages van 18.

⁸ Hoewel de (afgeronde) cijfers in de tabel anders suggereren, maar dit is geheel een afrondingseffect.

Andere armoedeindicatoren

Zowel de Verenigde Naties in haar *Millennium Development Goals* als de Wereldbank hanteren een groot aantal armoedeindicatoren. Deze hebben te maken met inkomen en inkomensongelijkheid, maar ook met gezondheidsaspecten, huisvesting, onderwijs, arbeidsmarkt, *gender* en veiligheid.

Daarbij wordt benadrukt dat indicatoren niet alleen moeten worden gebruikt om de algemene situatie in een land te beschrijven, maar ook om zinvolle uitsplitsingen te maken naar geografische deelgebieden, en ook toegespitst naar risicogroepen die bijzondere aandacht gebieden, zoals eenoudergezinnen, jongeren en migranten.

In samenwerking met de GGD van het Eilandgebied Curaçao wordt getracht een rapport samen te stellen dat op deze indicatoren is gebaseerd en die ingevuld zullen worden met behulp van thans beschikbare gegevens.

Conclusies

Voor Curaçao en Bonaire kan gesteld worden dat de inkomensverdeling tussen 1992 en 2001 schever is geworden, maar dat dit niet komt doordat het percentage arme huishoudens is gestegen, maar juist het percentage rijke huishoudens, ten koste van de middengroepen. Er bevinden zich in 2001 minder mensen onder de armoedegrens dan in 1992, en het inkomensstekort is ook minder geworden.

Toch blijft het probleem van de armoede op basis van de hier gebruikte indicatoren in Curaçao het grootst, met de grootste inkomensverschillen en het hoogste percentage mensen onder de armoedegrens. Bonaire heeft daarentegen juist het minste aantal personen die beneden de armoedegrens leven.

Van de Bovenwinden kent St. Eustatius de meest ongelijke inkomensverdeling. Het percentage personen beneden de armoedegrens is ook het hoogste, meer dan 21 procent in 2001, hoewel dit een daling is ten opzichte van 1992. In St. Maarten en Saba nam het percentage daarentegen toe, maar niet genoeg om het niveau van St. Eustatius te benaderen. Voor alle drie de eilanden geldt dat het inkomensstekort is gedaald.

In Saba is het inkomensstekort van de personen onder de armoedegrens het kleinste. De FGT2 Index geeft daarbij aan dat extreme armoede daar een (veel) minder grote rol speelt dan op de andere eilanden. Daarentegen is de inkomensongelijkheid in Saba het meeste gestegen. Omdat de cijfers een verschuiving naar de hogere inkomens laat zien lijkt dit het effect te zijn van de vestiging van de Medical School aldaar.

In Curaçao komen veel zones voor met een hoog tot zeer hoog percentage huishoudens met een inkomen beneden de armoedegrens. Vooral Fortuna springt er in ongunstige zin uit. In St. Maarten en Bonaire komen over het algemeen veel lagere percentages voor.

Buitenlandse arbeidskrachten en vraag en aanbod op de arbeidsmarkt van Curaçao.

Zaida Lake

Inleiding

Via de media zijn de laatste tijd discussies gaande omtrent de plaats die de buitenlandse arbeidskrachten op de lokale arbeidsmarkt innemen. De veronderstelling is dat buitenlandse arbeidskrachten laaggeschoold arbeid verrichten, terwijl het Arbeidskrachtenonderzoek (AKO) uit 2003 een werkloosheidspercentage van 15,1 procent registreert, waarvan een groot deel laaggeschoolde arbeidskrachten betreft. Met andere woorden er zou genoeg lokaal aanbod zijn om de vacatures lokaal op te vullen.

Het doel van dit artikel is om aan de hand van cijfermateriaal uit de bestanden van de Dienst Werk en Inkomen (Ban Bario Bèk), de Census van 2001 en de Arbeidskrachtenonderzoeken (AKO) van 2002 en 2003 deze veronderstelling te toetsen.

Er zal eerst aan de hand van de cijfers uit het bestand van de BBB/DWI getracht worden inzicht te verkrijgen in de situatie met betrekking tot vraag en aanbod voor laaggeschoolde beroepen. Deze gegevens worden vervolgens vergeleken met resultaten uit de Census en de AKO's om te zien in hoeverre de vraag door buitenlands aanbod wordt gedekt.

Op basis van aldaar gevonden uitkomsten zullen voor de beroepen zonder scholingseis de gegevens verder worden verbijzonderd. Daarbij zal met name de scherpe groei van buitenlandse werkenden worden afgezet tegenover het grote aanbod van werkzoekenden en getracht worden met het beschikbare materiaal oorzaken aan te geven.

Geregistreerde vraag en aanbod

Het Centraal Bureau voor de Statistiek krijgt sinds 2001 maandelijks basisgegevens van de Ban Bario Bèk (BBB) kantoren via Dienst Werk en Inkomen (DWI). Het betreft vacatures, inschrijvingen en plaatsingen van overwegend lokale arbeidskrachten in bepaalde secties van de arbeidsmarkt. Het betreft vooral secties met een relatief lage opleidingseis (t/m MAVO/LBO). BBB bemiddelt weliswaar ook voor personen met een hoger opleidingsniveau, doch in mindere mate. Deze groep wordt daarom voor het doel van dit artikel buiten beschouwing gelaten.

De toename van het aantal werkenden in Curaçao in de laatste jaren betreft voor de meerderheid buitenlanders.

Betreft het hier banen die traditioneel al door buitenlanders worden bezet of is er iets anders aan de hand?

Feit is wel dat er een groot aantal werkzoekenden zijn, en een beperkt aantal opgegeven vacatures.

Die vacatures blijken maar deels via arbeidsbemiddeling te kunnen worden opgevuld.

Tabel 1 en grafiek 1 geven een overzicht van de omvang van de vraag (nieuwe aanmeldingen van vacatures), het aanbod (nieuwe inschrijvingen) en de gerealiseerde plaatsingen bij de BBB's sinds 2001.

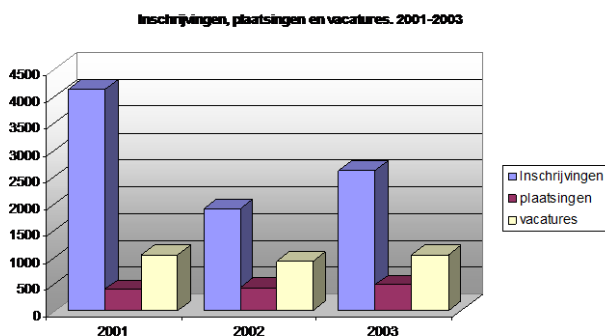
Zoals uit de tabel blijkt overtreffen het aantal vacatures in elk jaar het aantal plaatsingen. Gemiddeld wordt 40 procent van het aantal gemelde vacatures ook opgevuld. Dat zou duiden op moeilijkheden ten aanzien van het opvullen van vacatures.

Maar het aantal inschrijvingen van werkzoekenden is gemiddeld bijna drie maal groter dan het aantal vacatures. Terwijl er maar 40 procent van de vacatures wordt opgevuld zijn er drie maal zoveel werkzoekenden beschikbaar.

In tabel 2 worden de vacatures en de plaatsingen nader uitgesplitst naar beroepsgroepen. Het betreft 5 beroepsgroepen volgens het ISCO 88 classificatiesysteem. Omdat op dit moment geen nadere informatie beschikbaar is omtrent de geschiktheid van de werkzoekende voor bepaalde beroepsgroepen kunnen de inschrijvingen hier niet worden opgenomen.

	2001	2002	2003
Inschrijvingen	4.112	1.896	2.606
Aangemelde vacatures	1.032	919	1.038
Plaatsingen	397	422	473

Bron: Ban Bario Bèk / Dienst Werk en Inkomen

De verschillen tussen de gemelde vacatures en de gerealiseerde plaatsingen kunnen een indicatie geven omtrent de moeilijkheid om de vacatures op te vullen. In tabel 3 worden de ratio's vacatures/plaatsingen voor de betreffende jaren en beroepsgroepen gegeven.

De ratio voor het totaal over alle beroepsgroepen heen is in alle drie de jaren steeds boven de twee, wat betekent dat er meer dan tweemaal zoveel vacatures worden aangemeld dan dat er worden geplaatst. Hoe hoger de ratio, hoe hoger de moeilijkheidsgraad om vacatures op te vullen. Uitgesplitst naar beroepsgroep valt het op dat de ratio steeds het hoogste, dus de opvulbaarheid

van vacatures het moeilijkste, is bij de vaklieden. De ratio is daar gemiddeld meer dan 4 en in 2001 zelfs bijna zes. Voor de overige beroepsgroepen geldt dat de ratio's gemiddeld niet veel afwijken van het totaal, hoewel er jaarlijks schommelingen optreden.

Groei werkgelegenheid

Het hoge aanbod van ingeschreven werkzoekenden, de geringere aantallen aangemelde vacatures en de lage opvullinggraad van deze vacatures duiden op grote fricties tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt met als gevolg dat een groot deel van de vacatures niet langs lokale bemiddeling kunnen worden opgevuld.

De vraag is dan in hoeverre buitenlandse arbeidskrachten in de plaats van lokale arbeidskrachten zullen worden ingezet. In tabel 4 worden voor dezelfde beroepsgroepen daarom de werkenden volgens de uitkomsten van de Census 2001 en de Arbeidskrachtenonderzoeken van 2002 en 2003 verbijzonderd naar geboorteplaats. De gegevens zijn zowel in aantallen als in percentages van het totaal per beroepsgroep weergegeven.

Tabel 2. Vacatures en Plaatsingen naar beroepsgroepen, Curaçao, 2001 – 2003

beroepsgroepen	2001		2002		2003	
	Vacatures	Plaatsingen	Vacatures	Plaatsingen	Vacatures	Plaatsingen
Klerken	69	26	74	42	120	51
Dienstverleners	168	118	315	143	327	173
Vaklieden	443	76	193	65	211	58
Ongeschoold werk	238	137	221	118	296	143
Overig	115	43	108	56	84	48
Totaal	1.032	399	911	424	1038	473

Bron: Ban Bario Bèk / Dienst Werk en Inkomen

Tabel 3. Ratio Vacatures/Plaatsingen naar beroepsgroep, Curaçao, 2001 – 2003

	2001	2002	2003	gemiddeld
Klerken	2,7	1,8	2,4	2,2
Dienstverleners	1,4	2,2	1,9	1,9
Vaklieden	5,9	3,0	3,6	4,3
Ongeschoold werk	1,7	1,9	2,1	1,9
Overig	2,7	1,9	1,8	2,1
Totaal	2,6	2,1	2,2	2,3

Bron: Ban Bario Bèk / Dienst Werk en Inkomen

Tabel 4. Werkenden naar geboorteplaats en enkele beroepsgroepen, Curaçao

Beroepsgroep	absoluut					relatief (%)				
	geboorteplaats					geboorteplaats				
	Totaal	Curaçao	Overig NA en Aruba	Nederland	Elders	Totaal	Curaçao	Overig NA en Aruba	Nederland	Elders
	2001									
Klerken	7.885	7.082	259	139	405	100	90	3	2	5
Dienstverleners	7.493	5.924	221	118	1.230	100	79	3	2	16
Vaklieden	5.222	4.298	140	56	728	100	82	3	1	14
Ongeschoold werk	6.117	4.366	147	9	1.595	100	71	2	0	27
	2002									
Klerken	7.879	7.173	90	89	527	100	91	1	1	7
Dienstverleners	7.224	5.189	124	190	1.721	100	72	2	3	24
Vaklieden	6.438	5.320	141	41	936	100	83	2	1	15
Ongeschoold werk	8.240	5.213	217	0	2.810	100	63	3	0	34
	2003									
Klerken	7.799	6.880	283	324	312	100	88	4	4	4
Dienstverleners	8.663	6.121	227	104	2.211	100	71	3	1	26
Vaklieden	6.251	4.887	169	122	1.074	100	78	3	2	17
Ongeschoold werk	9.098	5.350	64	0	3.684	100	59	1	0	40

Bron: Census 2001; Arbeidskrachtenonderzoeken 2002 en 2003.

Hetgeen opvalt uit tabel 4 is dat vooral het aandeel elders geboren, dat wil zeggen niet in een van de landen van het koninkrijk, in het bijzonder bij ongeschoold werk, en in mindere mate bij dienstverlenende beroepen, is toegenomen.

En dat terwijl voor de beroepsgroep vaklieden, waar de moeilijkheden voor het opvullen van vacatures volgens de eerder gebruikte gegevens het grootste waren, dit niet of in veel mindere mate het geval is.

Uit de aantallen blijkt dat het aantal werkenden in het ongeschoold werk zeer sterk is gestegen, en dat de toename voor het grootste gedeelte, maar niet geheel, voor rekening kwam van buitenlandse werkenden.

Om terug te keren naar de centrale vraag aan het begin van dit artikel, namelijk dat door buitenlanders werk wordt verricht dat heel goed door lokaal aanbod zou kunnen worden gedaan, wordt in de volgende paragraaf nader ingegaan op vraag- en aanbodsindicatoren voor ongeschoolde beroepen, omdat daar het aandeel buitenlanders in de laatste drie jaar zeer sterk is toegenomen.

Vraag- en aanbodsindicatoren voor ongeschoold werk.

In tabel 5 worden een aantal indicatoren gepresenteerd die betrekking hebben op vraag en aanbod met betrekking tot ongeschoold werk. Dit betreft naast de in vorige tabellen reeds vermelde gegevens met betrekking tot ongeschoold werk, de aantallen werkzoekenden onder personen met een lage opleiding en het werkloosheidspercentage van deze. Onder lage opleiding wordt hier verstaan diegenen die geen opleiding hebben genoten, die slechts lager onderwijs hebben gevolgd of die een opleiding op het niveau van het lager middelbaar onderwijs (mavo, lbo) niet hebben afgerond. Deze benadering is gekozen omdat van de werkzoekenden niet bekend is welk beroep zij ambiëren. Daar de groep in kwestie geen (beroeps)opleiding heeft gevolgd komen zij in principe in aanmerking voor ongeschoolde functies.

Tabel 5. Vraag- en aanbodsindicatoren ongeschoold werk, Curaçao					
bron/indicator		kenmerk	2001	2002	2003
Ban Bario Bèk/ Dienst Werk en Inkomen					
aangemelde vacatures		ISCO: ongeschoold werk	238	221	296
plaatsingen		ISCO: ongeschoold werk	137	118	143
AKO/Census					
werkenden		ISCO: ongeschoold werk	6.117	8.240	9.098
waarvan geboren:					
Curaçao		ISCO: ongeschoold werk	4.366	5.191	5.350
buiten Koninkrijk		ISCO: ongeschoold werk	1.595	2.801	3.463
werkzoekenden		laag opgeleiden ¹	4.136	4.367	4.212
werkloosheidspercentage		laag opgeleiden ¹	19,9	20,5	19,6
Ratio's					
vacatures/plaatsingen			1,7	1,9	2,1
werkzoekenden/vacatures			17,3	19,8	14,2
¹ : degenen die een opleiding hebben op het niveau lager onderwijs of die het lager middelbaar onderwijs niet hebben voltooid					

Gezien de groei in het aantal werkenden in ongeschoolde werk (52% toename tussen 2001 en 2003) mag geconcludeerd worden dat er een grote vraag naar dit type werk is geweest. Dat heeft vooral geleid tot een sterke toename van het aantal werkenden dat elders, buiten het koninkrijk,

is geboren; hun aantal is meer dan verdubbeld. Maar ook het aantal in Curaçao geborenen is toegenomen, zij het met minder spectaculaire cijfers: 25 procent.

Dat heeft evenwel niet geleid tot een aanzienlijke toe- of afname van het aantal werkzoekenden (die in grote meerderheid in Curaçao zijn geboren) en ook niet van een duidelijke toe- of afname in het werkloosheidspercentage van laag opgeleiden.

Daaruit kan worden afgeleid dat de toevloed van buitenlandse arbeidskrachten in zijn algemeenheid niet heeft geleid tot een verdringing van lokaal personeel.

Opvallend is het geringe aantal vacatures in vergelijking tot de groei van de werkgelegenheid. Daarbij moet worden aangetekend dat niet alle vacatures hoeven te zijn aangemeld bij de instanties Ban Bario Bèk / Dienst Werk en Inkomen, waardoor het werkelijke aantal hoger kan zijn. Desondanks is er sprake van een grote discrepantie tussen de vraag en het aanbod. De ratio aantal werkzoekenden per vacature beweegt zich in de drie jaren tussen de 14 en de 20. Toch zijn de vacatures kennelijk moeilijk op te vullen gezien de ratio vacatures/plaatsingen.

Blijft de vraag waarom het aantal buitenlandse werkenden met bijna 2000 is gestegen terwijl er een lokaal aanbod is van ruim 4000.

Een reden kan zijn dat er de laatste jaren grote vraag is naar arbeid voor activiteiten waar traditioneel veel buitenlanders werken. Dat is het geval bij de huishoudelijke diensten (dienstmeisjes). In tabel 6 worden de werkenden in ongeschoolde beroepen nader uitgesplitst naar geboorteplaats Curaçao en buiten het koninkrijk en naar bedrijfstakken gepresenteerd voor de jaren 2001 tot en met 2003.

Tabel 6. Werkenden in beroepsgroep ongeschoold werk naar geboorteplaats en bedrijfstak, Curaçao									
bedrijfstakken	Geboorteplaats								
	2001			2002			2003		
	Totaal	Curaçao	Buiten Koninkrijk	Totaal	Curaçao	Buiten Koninkrijk	Totaal	Curaçao	Buiten Koninkrijk
	aantallen								
Huishoudelijke diensten	1.554	586	946	2.580	866	1.674	2.145	664	1.481
Handel	878	656	193	1.436	890	490	1.838	1.139	679
Bouw	452	386	50	374	242	94	658	368	290
Horeca	485	356	115	764	512	252	526	286	241
Zakelijke diensten	490	410	63	562	459	82	815	602	213
Landbouw	80	35	44	130	63	67	259	73	185
Overig	2.178	1.937	184	2.368	2.155	151	2.546	2.128	374
Totaal	6.117	4.366	1.595	8.214	5.187	2.810	8.787	5.260	3.463
	aandelen (%)								
Huishoudelijke diensten	100	38	61	100	34	65	100	31	69
Handel	100	75	22	100	62	34	100	62	37
Bouw	100	85	11	100	65	25	100	56	44
Horeca	100	73	24	100	67	33	100	54	46
Zakelijke diensten	100	84	13	100	82	15	100	74	26
Landbouw	100	44	55	100	48	52	100	28	71
Overig	100	89	8	100	91	6	100	84	15
Totaal	100	71	26	100	63	34	100	60	39

Uit de tabel blijkt dat de toename van het aantal buitenlanders inderdaad heeft plaatsgevonden bij de huishoudelijke diensten, maar daarnaast ook in de andere bedrijfstakken, en dan vooral in de handel en de bouw. Opvallend is verder ook de landbouw, waar in 2001 nog weinig ongeschoolden werkten, maar waar het aantal in 2003 behoorlijk blijkt te zijn toegenomen, vooral door het aannemen van buitenlandse werkkrachten.

De veronderstelling dat de toename van het aantal ongeschoolde werkenden die elders geboren zijn is gebeurd doordat het gaat om activiteiten die traditioneel door buitenlanders worden gedaan blijkt dus slechts gedeeltelijk waar te zijn. Er is namelijk geen reden om te veronderstellen dat ongeschoold werk in bijvoorbeeld de handel of de bouw niet door laaggeschoold lokaal personeel zou kunnen worden uitgevoerd.

Een andere reden voor de toename van het aantal buitenlanders in de ongeschoolde beroepen zou het verschil in beloningsniveau kunnen zijn. Uit de resultaten van de Census van 2001 blijkt een ongeschoolde kracht die geboren is in Curaçao gemiddeld 928 gulden per maand te verdienen. Het gemiddelde voor een arbeidskracht geboren buiten het koninkrijk bedraagt 725 gulden. Een buitenlandse werkende verdient dus gemiddeld 22 procent minder dan een lokale werkende.

In 2003 blijkt het gemiddelde inkomen van een ongeschoolde werknemer uit Curaçao te zijn gedaald naar 893 gulden en dat van een buitenlander te zijn gestegen naar 763 gulden. Het verschil tussen beiden is gedaald tot 15 procent.

De gemiddelden worden echter beïnvloed door verschillen in de samenstelling van de groepen. Die verschillen kunnen betrekking hebben op functies, arbeidstijden en dergelijke. Daarnaast hebben verschillende bedrijfstakken ook verschillende beloningssystemen. Indien er meer mensen werkzaam zijn in een bedrijfstak met hoge lonen zal het gemiddelde daardoor ook hoger uitvallen dan wanneer dat niet het geval is. Om deze laatste verschillen te compenseren is het gemiddelde inkomen van een ongeschoolde buitenlandse werknemer gecorrigeerd voor verschillen in aantallen binnen bedrijfstakken. Het gemiddelde voor 2001 komt dan uit op 844 gulden, minder dan 10 procent verschil in vergelijking met het gemiddelde van een lokale arbeidskracht.

Hoewel daarmee nog steeds geen zuivere vergelijking mogelijk is geeft deze exercitie wel aan dat beloningsverschillen niet een doorslaggevende reden is om buitenlanders aan te trekken.

Conclusies

Er bestaat een grote discrepantie tussen de vraag naar en het aanbod van laaggeschoolden. Het aanbod is vele mate groter. Toch blijken vacatures moeilijk op te vullen te zijn via de formele arbeidsbemiddeling.

Terwijl het aantal buitenlandse werkenden de laatste jaren fors is toegenomen in Curaçao blijft het aanbod van lokale werkzoekenden hoog. Er is daarbij geen sprake van verdringing van lokaal aanbod, maar de redenen waarom zo veel buitenlanders tot de arbeidsmarkt zijn toegetreten kan door deze studie niet (volledig) worden beantwoord.

Wat betreft de beroepsgroep ongeschoold werk ligt de verklaring deels in het feit dat de vraag naar arbeid in bedrijfstakken waar traditioneel veel buitenlanders werkzaam zijn (huishoudelijke diensten) is gestegen. Maar ook in andere bedrijfstakken is de toename frappant, vooral in de handel en in mindere mate in de bouw en de horeca. Beloningsverschillen lijken daarbij geen overheersende rol te spelen.

Voor het opsporen van de werkelijke redenen is derhalve additioneel onderzoek nodig.